

Олена Мікула

ЧИЙ ВУЛИК КРАЩИЙ ?

Олена Мікула

Чий вулик краций?

Історії про дітей та Бджілку

СВІТЛО НА СХОДІ
2022

УДК 82-94.28
ББК 86.375
М75

Мікула О.

М75 Чий вулик кращий? — К.: Світло на Сході, 2022. — 128 с.

ISBN 978-966-2089-47-9 (Укр.)

Ця книжка для тих, хто ще не зовсім дорослий, але вже не вважає себе дитиною. Оповідання про підлітків, пов'язані спільним «героєм» — маленькою бджілкою, що «перелітає» з одного оповідання до другого та поєднує історії, що на перший погляд здаються не пов'язаними між собою. Герої книжки постають перед вибором — між правдою та брехнею, між добром та злом, між Богом та гріхом. Ця книжка допоможе читачам, коли вони матимуть вирішити подібні питання та зробити правильний вибір — обрати Ісуса Христа Своїм Другом, Учителем, Господом.

УДК 82-94.28

Вид. № 02.409

ISBN 978-966-2089-47-9 (Укр.)

ISBN 978-3-949694-12-7 (Нім.)

© «Світло на Сході», 2010.

© «Світло на Сході», 2022.

Передмова

Зазвичай люди читають передмову після того, як прочитали книжку. І тільки тоді, коли книжка їм сподобалася. Особливо це стосується тих, кому тринадцять років. Тож якщо ти читаєш ці рядки, тобі було цікаво, про що я хотіла розповісти.

Мені колись теж було тринадцять. Якось восени ми з моєю подружкою Алою ішли алейкою уздовж школи. Було сонячно, листя на кленах і березах сяяло золотими й червоними барвами, небо так синіло, що боляче було дивитися на нього. Ми з Алою раптом зупинилися, і хтось із нас — я вже не пам'ятаю, хто саме — запитав:

— Невже ми колись забудемо цей день?

І ми вирішили запам'ятати його на все життя. Ми не бачилися з Алою вже тридцять років. Я не знаю, чи пам'ятає вона ту розмову на осяйній золотій алеї шкільного двору. А я все своє життя зберігаю в серці той день, як надзвичайну коштовність.

Це був день, коли Бог зазирнув у моє життя, і я побачила красу Його обличчя. Він торкнувся мого серця, промовляючи:

— Дівчинко! Цей світ Я створив для тебе. Він тобі подобається? Якщо ти уважно подивишся на нього, то краще пізнаєш Мене. На тебе чекає довга подорож. Я завжди буду йти поруч. Навчись бачити Мене.

Тоді, у тринадцять років, я ще не знала Його голосу. Я просто чула радісний стукіт свого серця, дзижчання бджіл над розкішною шкільною клумбою, шелест сухого листя під ногами. Згодом, через багато років, я зрозуміла, що Бог таким чином розмовляв зі мною. І одного разу я сама вирішила поговорити з Ним. Я звернулася до нього в молитві, і Він відповів мені. І знаєш, що Він мені сказав?

— Я люблю тебе!

І тепер я розмовляю з Ним щодня. І Він говорить зі мною.

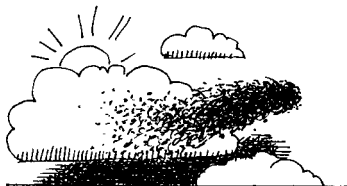
Ось уже кілька років я спостерігаю, як ростуть мої учні недільної школи. Я й не помітила, як минув той час, коли вони сиділи на стільцях і дригали в повітрі ногами. Непомітно промайнув час, коли вони просто слухали мене, розкривши рота, і вірили всьому, що скаже тітонька Олена.

Мої вихованці вирости! Вони навчилися сперечатися, сумніватися й приймати рішення. Тринадцять років — час вибору.

Тому й з'явилася ця книжка. Вона для тих, кому тринадцять чи майже тринадцять років.

Що обереш ти? Який вулик? Той, де живуть бджоли, чи той, де бенкетують мухи?

Як я хочу, щоб ця книжка допомогла тобі зробити правильний вибір! Якщо це відбудеться у твоєму житті, то ми з тобою колись зустрінемося в «Новому Вулику». У мене є ще одна історія, яку я розповім тобі під час зустрічі...

Чий вулик кращий?

Андрій із Тимком прийшли до річки подивитися на льодохід. Іще здалеку було чути шум води та скрегіт криги. Їхня улюблена річка, зазвичай спокійна, здавалася чужою та дикою. Крижини наїжджали одна на одну, вода під ними вирувала. Свинцеве небо затягли важкі хмари, пронизливий вітер шпурляв в обличчя холодні бризки. Хлопці мовчки спостерігали, як розколюється крижане покриття річки й вода підступає ближче до берега. Вони не помітили, як до них підійшла компанія хлопців на чолі з Миколою Мухою. Тимко лише присвиснув, мовляв, очікуй чогось не дуже доброго! Андрій же вкотре подумав, що Миколине прізвище якраз йому пасує. Він і справді був схожий на му-

ху — невеличкий на зріст, спритний, прудкий, із сіро-зеленими нахабними очима.

— Привіт, привіт, — хрипко привітався Муха.

Тимко щось промимрив у відповідь.

— А ти чого не здоровкаєшся? Не поважаєш? — Муха підійшов уприг до Андрія й зірвав із нього кашкет. — Старших поважати треба, шапку знімати під час зустрічі. Який невихований хлопчик!

Друзьки Мухи зареготали. Андрій ступив крок уперед, щоб забрати кашкета, але Микола відступив до річки. Андрій розлютився: кашкет новий, фірмовий, він уперше його одягнув! Муха, розмахуючи кашкетом, став на край криги.

— Андрію, облич, ходімо звідси, — тихо мовив Тимко.

— Іди додому, маля, тебе матуся чекає. Манної кашки тобі зварила. — Муха, побачивши, що Андрій теж став на крижину, відійшов іще на кілька кроків.

— Андрію, повернися! — крикнув Тимко.

Муха, зосередившись, стрибнув на крижину, що пропливала повз нього. Андрій вагався секунду й теж стрибнув. Крижина гойднулася під ногами, але він не злякався: злість була більшою за страх. Краєм ока Андрій бачив, як берегом біжать хлопці, Тимко щось кричить і махає руками. Муха перескочив на іншу крижину, присів. Вона була невеликою й дуже розгойдувалася. Раптом крижина, на якій стояв Андрій, наїхала на іншу. Почувся тріск. Хлопець глянув під ноги. Чорна тріщина, як блискавка, прокреслила страшну лінію. Андрій відчув, що ноги роз'їжджаються. Він стояв тепер уже на двох

крижинах, відстань між якими зростала. Утрачаючи рівновагу, хлопчик устиг подумати, що чорна страшна вода притягує його. Час уповільнив хід, і Андрій зрозумів, що падає в річку й не може нічого змінити. Чіпляючись замерзлими руками за слизький лід, хлопчик з'їжджав у крижану воду. Він нічого не розумів, увесь світ розколовся на безліч уламків: Муха стрибає на берег, Тимко присів та беззвучно кричить, хлопці завмерли від жаху. Вода поглинула Андрія на мить, потім виштовхнула на поверхню, вдарила об кригу й знову потягла на дно. Раптом Андрій побачив перед собою чорну колоду. Судомно вчепився в неї та з останніх сил підгриб до крижини. Ламаючи ногами тонкий край льоду, він намагався вибратися. Нарешті йому це вдалося, і він ліг на кригу, що тріщала й прогиналася під ним. Тимко був уже поруч. Лежачи на крижині, він простягнув другові руку. З останньої сили Андрій дотягнувся до нього...

Так холодно йому не було ще ніколи в житті. Здавалося, що він сам перетворився на крижину. Тимко намагався витерти його своїм шарфом.

— Ну ти герой! Можеш вважати мене своїм другом, — сказав Муха й надів Андрієві на голову кашкета. — Ходімо, у нас є місце, де ти зможеш обсохнути.

Хвилин за десять вони опинилися в старому гаражі. Тимко допоміг Андрію зняти куртку, светра, джинси й спробував їх віджати. Муха вкрив його старою подертою ковдрою й тицьнув у руки кухля з якимось пійлом. Від запаху Андрія пересмикнуло. Це була горілка.

— Я не питиму.

— Пий, зігрієшся, — наполягав Муха.

Клацаючи зубами, Андрій випив пекучу й смердючу рідину. У нього перехопило подих. Муха послужливо засунув йому в рота шматок черствого хліба:

— Заїж, легше буде.

Легше Андрієві не стало. І хоча холод поступово відійшов, голова пішла обертом. Андрій погано розумів, що відбувається. Обличчя хлопців миготіли перед очима. Він бачив, як вони пустили по колу кухля, бачив, що Тимко навідріз відмовився пити. Його підняли на сміх. Голоси хлопців ставали гучнішими, сміх пронизливим. Тимко допоміг Андрію одягнутися й витяг його з гаража. Ні Муха, ні його приятелі не помітили, як вони пішли. На вулиці було холодно. Андрія нудило. Тимко ледве дотягнув його додому. На щастя, удома нікого не було. На столі лежала записка, але Андрій не зміг прочитати: літери стрибали перед очима. Тимко сказав, що батьки із сестрою пішли в гості, повернуться пізно. Він допоміг другові роздягнутися, поклав у ліжко та й пішов.

Андрієві здавалося, що ліжко під ним гоїдається. Дуже боліла голова, але він таки заснув. Він не чув, як повернулися батьки, не бачив, як мама зазирнула в кімнату й вимкнула світло.

Уранці він прокинувся від холоду. Його лихоманило, хоч він лежав під теплою ковдрою. Голова просто розколювалася. Мама знайшла мокрий одяг та взуття й одразу все зрозуміла.

— Я впав у струмок, випадково... — спробував виправдатися Андрій.

Мама поміряла температуру й викликала лікаря. Сестра Оленка спробувала його втішити:

— Я тобі гарячого молока принесла.

Мама дістала з буфета горщик меду й додала до молока кілька ложок цілющого продукту. Оленка поцікавилася:

— А навіщо це?

— Мед лікує застуду.

— А з чого роблять мед?

— Бджоли збирають його з квіток, — терпляче відповіла мама.

— А хіба у квітах є мед? — не вгамовувалася Оленка.

— У квітах є нектар — солодкий сиропчик. Бджоли збирають його й носять у свій будинок — вулик. Там вони зберігають його в стільниках, у маленьких чарунках, де нектар стає медом.

Андрій пив гаряче молоко. Йому стало жарко, охопило почуття слабкості. Мама тихенько розповідала Оленці про бджіл, про устрій вулика, а сестричка все розпитувала. Андрій так і заснув під їхню тиху розмову, що дедалі більше нагадувала дзижчання.

Була спека. Зовні й усередині вулика вирувало життя.

До щілинки, що слугувала входом у бджолине помешкання, час від часу підлітали робочі бджоли, навантажені медом. Їх зустрічали бджоли-вартіві, котрі перевіряли, чи своя бджола прилетіла, чи чужа не переплутала дорогу. Переконавшись, що все гаразд, трудівницю пропускали у вулик, де вона залишала в стільниках

мед. Розвантажившись, бджола летіла по нову порцію солодкого здобутку.

Маленька Бджілка сьогодні вперше стала до роботи. Вона довго готувалася до цього. Ще зовсім маленькою сиділа вона у своїй чарунці, а товста й метушлива Нянька пояснювала їй, що настане той день, коли вона вилетить з вулика. Вона — робоча бджола, і її завдання — носити у вулик мед. Нянька була дуже доброю й лагідною. Вона годувала малят і доглядала їх. Маленька Бджілка іноді жартувала зі старої Няньки: то удавала, що в неї зник апетит, то скаржилася, що їй щось болить. Нянька здійснювала страшенний галас і метушилася коло Бджілки, підсовуючи їй ласі шматочки. А Бджілка тихенько посміювалася. Пізніше Бджілка познайомилася з устроєм вулика. Вона дізналася, що в бджолиному будинку кожен має своє призначення: хтось доглядає за малятами, хтось охороняє вулик, хтось носить мед. У вулику навіть є бджоли, котрі підтримують належну температуру. Вони махають крильцями, як вентилятори, щоб у вулику не було спеки. У Бджілки виникало багато запитань, на які Нянька не завжди могла відповісти.

— Угамуйся, непосидюща, настане час, і ти про все довідаєшся. Краще запам'ятай найголовніше: ти — робоча бджілка, твоя справа — носити мед. Учися, як правильно знайти дорогу до вулика, запам'ятовуй, де ти зможеш знайти мед. Бережи свої крильця, не бери на себе більше, ніж можеш нести, але й не лінуйся — ти робоча бджола, а не якийсь трутень. Чинитимеш так, житимеш і радітимеш своїй справі. Розгадаєш тоді всі свої «чому» та «навіщо».

І ось цей день настав. Серце Бджілки радісно забилося, коли вона визирнула з вулика. У синьому небі сяяло сонце, трава зеленіла, і весь цей світ наповнювався медовим ароматом. Бджілка знала, куди летіти. Незважаючи на свій пустотливий характер, вона була здібною ученицею й добре засвоїла уроки Няньки. Її вабило поле квітучої гречки. Вона літала від квітки до квітки, збираючи нектар, а назбиравши, полетіла до вулика. Їй було легко й радісно. Вона думала про те, як наповнюються золотим медом стільники, як її дім стає багатшим.

Зробивши кілька ходок, Бджілка сіла перепочити на паркан біля поля. Вона заплющила очка й завмерла, підставивши спинку променям сонця. Раптом почулося якесь дзижчання. Поруч із нею сіла величезна зелена Муха. Потираючи лапки, Муха промовила:

— Що, відпочиваєш? Ну відпочивай, відпочивай, поки тебе знову не вигнали в поле працювати.

Бджілка від несподіванки стрепенулася й мало не звалилася з паркану:

— А хто мене має гнати працювати?

— Ну не знаю, напевно, той, хто вас примушує збирати мед.

— Ніхто нас не примушує, просто ми — робочі бджоли. Це наша справа — збирати мед і носити у вулик.

— Так я тобі й повірила! Це ти сама, за власним бажанням, збираєш мед і за власним бажанням відносиш його у вулик? — нахабно витріщилась Муха.

— Так, — розгубилася Бджілка. — А як же інакше?

— Як інакше? — обурилася Муха. — Я тобі поясню, як інакше! Треба просто їсти мед, котрий збираєш!

— Але на мій мед чекають у вулику.

— Ну й нехай чекають! Хочуть меду — нехай самі його збирають, — зі злістю відповіла Муха.

— Але у вулику малята, вони не вміють збирати мед. І няньки, і вартові і...

— А ти думала, що ти на них працюєш? Ти що, най-добріша? Тобі більше за всіх треба? Подивись на себе, яка ти худя! Чула я, що у вас у вулику є й товстіші за тебе.

— Не можу я бути товстішою, мені тоді важко буде літати, — виправдуючись, відповіла Бджілка.

— От і я про те, — підхопила Муха. — Буде важко літати, принесеш менше меду, тобі й дістанеться за це від кого треба.

— Нічого подібного, ні від кого мені не дістанеться. Просто наш вулик так улаштовано, що мені треба працювати, і мені це подобається! — продовжувала захищатися Бджілка.

Муха, примруживши очі, прошепотіла на вухо Бджіліці:

— Скажу тобі по секрету, що твій вулик дуже погано влаштовано. Одні працюють, інші відпочивають, одним усе, іншим нічого. І взагалі, що це таке — «робоча» бджола? А якщо ти не хочеш бути робочою бджолою, що тобі робити? Знаєш, дороженька, твого вулика погано влаштовано. Ніякої свободи. Ніякого польоту.

Муха мрійливо подивилася на небо:

— Невже тебе не вабить цей простір? Невідома далечінь... Нові враження...

Бджілка розгублено подивилася на небо:

— Я знаю безпечні маршрути, якими мені можна літати.

Муха, удаючи, що прикро вражена, похитала головою:

— Так, так! Безпечні маршрути. Як ти вузько мислиш! Для тебе весь світ обмежений твоїм вуликом і нудним полем гречки.

Муха присунулася впритул до Бджілки і, гаряче дихаючи їй у вухо, прошепотіла:

— А чи знаєш ти, дурна Бджілко, що є у світі вулики, кращі за твого?

Бджілка тільки блимала очима.

— Лети зі мною, я тобі покажу мого вулика! Він не схожий на твій, він набагато кращий! По-перше, він удесятеро більший, по-друге, я можу прилітати туди, коли захочу. І, по-третє, не я туди ношу їжу, а мій вулик годує мене! Полетіли! — Муха підхопила розгублену Бджілку й потягла за собою.

У польоті Муха так яскраво розписувала принади свого вулика, що Бджілка аж рота роззявила від подиву. Вона летіла слідом за Мухою, не звертаючи уваги на те, що давно відхилилася від звичного маршруту. Вони пролетіли через поле, сад і наблизилися до межі городу.

— Стій! — скомандувала Муха, і вони сіли на гілку вишні. Муха трохи помовчала, а потім проникливо мовила:

— Дивися, ось мій вулик...

Бджілка побачила на краю городу велику дерев'яну споруду, котра віддалено нагадувала вулик. Її покрівля

була вкрита черепицею, а двері зачинялися на гачок. У дверях, угорі, було маленьке віконечко.

— Полетімо, сама переконаєшся, що мій вулик кращий.

Підлетівши до вулика, Бджілка раптом відчула, що їй зовсім не хочеться туди.

— Ну чого ти баришся? — роздратовано запитала Муха.

— Розумієш, цей запах...

— Запах? А ти носа затули, це тільки спочатку його відчуваєш. Нічого, потім звикнеш.

Бджілка підлетіла до віконця, біля якого кружляли мухи, натикаючись у польоті одна одну.

— Ой! А що, у вас ніхто не стежить за порядком?

— Який порядок? У нас свобода! — заверещала Муха, збиваючи на ходу стару сиву муху, що загаялася.

Коли вони залетіли у вулик, Бджілці стало зовсім погано. Від жахливого смороду паморочилась голова, мухи дзижчали й штовхалися.

— Нам туди, — сказала Муха й потягла Бджілку до круглої дірки. Там було темно й страшно.

— Я вмру, якщо потраплю туди.

— Не біда! Зате відчуєш смак свободи! — закричала Муха й ринулася в смердючу діру.

Бджілка, не тямлячи себе від жаху, щосили працюючи крильцями, ледь вирвалася звідти.

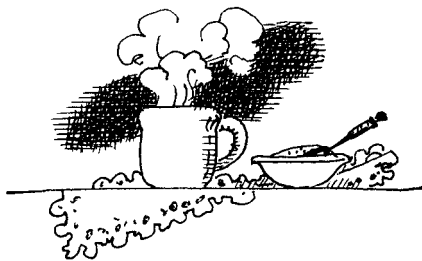
— Додому, додому. Ні, це не свобода. Це загибель. Я не хочу туди! Я не муха, я — бджола. Мій дім — вулик, а це просто відхоже місце. Ні! Ні! Не хочу, — трясла головою Бджілка.

— Андрію! Андрійчику! — почув хлопчик Оленчин голос, — що з тобою? Біднесенький, ти весь палаєш!

— Оленко, — прошепотів Андрій, — це ти? Нічого, мені вже краще.

— От бачиш, казала я тобі, не товаришуй із тим Миколою Мухою. Завжди в тебе через нього якісь негаразди! От і застудився через нього. Не дружи з ним, — сказала сестричка, укриваючи брата ковдрою.

— Оленко, даю тобі слово, що відтепер я не дружитиму з мухами.

Змазанія

Усі в школі знають, що найкращі стінгазети випускає 6-А клас. Люда та Оксана, дві нерозлучні подружки, навіть прославилися завдяки цьому. Стінгазета 6-А завжди найцікавіша, найяскравіша. Люда дуже добре малює, вона навчається в школі мистецтв. Якщо Люда малює квіти, то це справжні квіти. А якщо зобразить якогось порушника порядку, то всі одразу його впізнають. І обличчя, і одяг, і рухи мають таке реалістичне відображення на папері, що йому нічого не залишиться, як червоніти. А ось в Оксани інший дар: вона пише вірші. За п'ятнадцять хвилин і на будь-яку тему. Ці віршовані рядки бували дуже влучними й смішними.

Сьогодні неділя, а завтра вранці перед великою перервою газета має висіти в шкільному коридорі. Люда як звичайно прийшла до Оксани, і вони взялися до роботи. На визначені теми було написано три вірші та розповідь про бійку в їдальні. Оксана ще раз прочитала їх уголос, і подружки довго сміялися.

Люді дуже сподобався віршик про Миколу Муху:

Якщо раптом на перерві
Вас не вдарять, не штовхнуть,
Не поставлять вам підніжку,
Навіть гулю не наб'ють,
Якщо вчителі довкола
Не ковтають валідол, —
То напевно, що Микола
Знов до школи не прийшов.

А другокласник Василь Громов став героєм іншого вірша. Він примудрився принести в медичний кабінет довідку, котру сам собі видав. Написав її кривим дитячим почерком, чим себе й викрив.

Реве та стогне Громов Вася,
А по щоді повзе сльоза:
«До лікаря я йти боявся,
Й дверима зуба вирвав сам!
Якщо я зуби вмію рвати,
То можу й довідки писати...»

Залишалося все довести до ладу: розмістити вірші на кольорових папірцях і закінчити малюнок. Оксана досить швидко впоралася зі своєю роботою, відклала убік папірці з рівними й охайними рядками й почала спостерігати, як малює подруга. Люда, висунувши кінчик язика, завершувала свою частину роботи. Під тоненьким пензликом малюнок ставав яскравішим, набував об'єму, а в обличчях героїв чітко вгадувалися риси реальних порушників шкільної дисципліни. Оксана пирснула:

— Ой, а Карпенко в тебе вийшов зовсім як справжній. Я думаю, що його фізіономія була саме такою, коли він поксовзнувся на киселі. А вибух у кабінеті хімії! Особливо мені подобається вираз обличчя Менделєєва на портреті. От здорово!

— Просто твій вірш дуже вдалил:

Менделєєв хай позаздрить:
Ми пишаємось своїм,
Бо в хімічному кабінеті
Порох винайшов Максим!

Цієї миті Оксана чомусь подумала: «Як шкода, що я не вмію так малювати. Завтра всі побачать газету й знову навипередки вихвалятимуть Люду, мовляв, яка вона розумниця, яка талановита! Будуть юрмитися біля газети, розглядати малюнки. А мої вірші просто прочитають, посміються, і все!»

Люда наклала останній мазок і задоволено зітхнула:

— Здається, усе. Ну як? Нормально вийшло?

— Нормально! — буркнула Оксана.

Люда здивовано глянула на неї:

— У тебе що, настрої зіпсувався?

— Ні, не зіпсувався. Просто мені час додому. Статті й вірші сама наклеїш. Усе, я пішла.

Оксана швидко вдяглася й пішла, гримнувши дверима. Люда подивилася їй услід, знизала плечима й схилилася над газетою. Треба закінчувати. Розмістивши гарні кольорові папірці з віршами та статтями, Люда акуратно наклеїла їх на ватман. Чекаючи, поки вони висохнуть, вона знову перечитала їх. Вірші були смішні, статті цікаві. «Шкода, що я не вмю писати вірші, та й з прозою в мене не дуже... Завтра всі побачать газету й знову реготатимуть над віршами Оксани, знову хвалитимуть її: ти наш поет, ти наша гордість! На мої малюнки тільки глянуть краєм ока, а її віршики потім весь тиждень декламуватимуть!»

Люда взяла ручку й заходилася виправляти літери в текстах. Виходили дурні й незрозумілі слова. Замість літери «о» з'явилася літера «а», замість «у» — «д», замість «п» — «р». На перший погляд здавалося, що написано все правильно, гарно й акуратно. Але прочитати текст було важко. Люда згорнула газету, перев'язала стрічкою і, задоволена, пішла спати. Засинаючи, вона подумала: «Завтра повісять газету, подивляться на гарні малюнки та дурні тексти й стануть хвалити не Оксану, а мене».

Але вранці в Люди розболівся зуб і дуже напухла щока. Вона зрозуміла, що мусить іти до лікаря. Дорогою до поліклініки вона забігла до Оксани й залишила їй газету.

Оксана несла рулон під пахвою й думала: «Зараз повісять газету, і знову хвалитимуть Люду». Зненацька їй спало на думку «підправити» її малюнок. Оксана забігла в роздягальню, примостилася в кутку, розгорнула газету й почала швидко «домальовувати» картинку. Вона збільшила носи й вуха всім персонажам, намалювала зуби та вуса. І ще додала жирні ляпки. «Ось тепер побачимо, кого вихвалитимуть!» — подумала Оксана, згортаючи газету.

Вона передала газету старшому черговому по школі, котрий мав повісити її перед великою перервою. Коли пролунав дзвінок на перерву, Оксана, завмираючи од невідомості, спустилася вниз, у коридор. Іще здалеку вона побачила, що біля газети юрмляться учні. Цієї миті відчинилися вхідні двері, і Оксана побачила Люду, яка повернулася з поліклініки. Вони водночас підійшли до газети, юрба розступилася. З усіх боків посипалися запитання:

— Що це ви зробили?

— Оксано, що це за вірші? Тарабарщина якась!

— Людо, це ти малювала? Кого ти намагалася зобразити?

— Може, це автопортрет? — запитав хтось єхидно.

Глянувши на газету, обидві дівчинки завмерли. Вони одразу збагнули те, що не могли зрозуміти їхні товариші. Люда почервоніла й вибігла у двір. Слідом за нею, затуливши обличчя руками, кинулася Оксана.

Маленька Бджілка дуже любила свою роботу. Їй подобалося спостерігати, як стільники наповнюються золотим медом. Вона була моторною та старанною, тому робила

більше ходок по нектар, ніж інші бджоли. Її чарунки наповнювалися швидше. Одного разу, збираючи мед, вона запропонувала своїй подружці:

— Улаштуймо змагання, хто швидше наповнить чарунку медом.

Подружка згодилася. Робота закипіла. Бджілки, перелітаючи з квітки на квітку, швидко носили зібраний нектар у вулик і знову поверталися на поле. Вивантажуючи мед у свою чарунку, Бджілка з радістю помічала, що в ній більше меду, ніж у чарунці подружки. Вони повернулися до вулика пізніше за всіх і, стомлені, одразу заснули. Уранці робота закипіла знову. Бджілка з тривогою помітила, що в чарунці подружки меду трошки більше, ніж у неї. Вона подвоїла силу, швидше літала й більше набирала меду. Увечері, падаючи від втоми, вона побачила, що рівень меду в обох чарунках зрівнявся. Це трохи заспокоїло її. Але, уклавшись спати, вона довго не могла заснути. Переверталася з боку на бік і думала: «Зараз у наших чарунках меду порівну, але що буде завтра? А раптом я менше принесу меду? Тоді скажуть, що моя подружка краще за мене працює. Треба щось придумати...»

Бджілка вилізла зі свого укриття й вирушила до стільників. Було дуже темно, але вона безпомилково знайшла свою чарунку. «А якщо я прогризу маленьку дірочку в її чарунці? Мед витече, і тоді перемога буде за мною!»

Зважившись на цей злочин, маленька Бджілка так і зробила. За кілька хвилин у чарунці подружки утворилася маленька дірочка. Задоволена Бджілка повернулася й вклалася спати.

Через деякий час прокинулася подружка. Озирнувшись навколо й побачивши, що всі сплять, тихенько підбралася до стільників. Вона подумала: «А що, коли я прогризу маленьку дірочку в чарунці моєї суперниці? Мед витече, і всі завтра побачать, що я перемогла!» Сказано — зроблено. Згодом із чарунки маленької Бджілки витекла перша крапелька золотавого меду.

Уранці у вулику зчинився галас. Бджоли юрмилися біля ушкоджених стільників і збуджено перемовлялися:

— Що це? Хто це зробив?

— Дивіться, чарунки порожні! З них витік весь мед!

— А чиї це чарунки?

— Маленької Бджілки та її подружки. Бідненькі, вони так старалися!

— А де вони?

— Напевно, ще сплять, бо вчора пізніше за всіх повернулися з поля.

Почувши шум, маленька Бджілка та її подружка прокинулися. А побачивши порожні чарунки, одразу все зрозуміли. Згораючи від сорому, обидві кинулися геть з вулика.

Оксана та Люда сиділи на різних кінцях лавки в шкільному садку. Їх не тішили ні квітучі дерева, ні квіти на клумбі. Сльози вже висохли, а на серці — лише гіркота й сором. Дівчата не могли збагнути, як їм спало на думку вчинити таке. Як вони змогли зіпсувати те, над чим разом трудилися? Як вони могли зашкодити своїй дружбі? Люда озвалася першою:

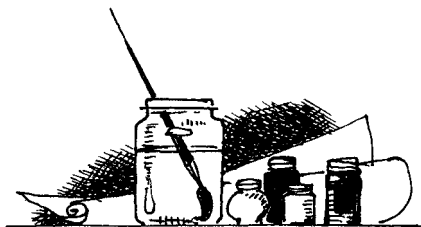
— Оксано, пробач! Мені жаль, що я таке зробила. Я позаздрила твоєму вмінню малювати.

— Ні, це ти пробач. Мені завжди здавалося, що хвалять лише тебе. Яка я була дурна! Адже ми робили газету разом! Мої малюнки доповнювали твої вірші. Це була наша спільна справа.

Дівчата, обійнявшись, плакали. Але це вже були сльози примирення, після яких серце знаходить заспокоєння та надію. Опісля подруги взялися за руки й попрямували алеєю. Зупинившись біля клумби, вони побачили, як дві бджоли, зануривши в одну квітку свої хоботки, набирають мед.

— Поглянь, Оксано, — сказала Люда, — бджоли збирають нектар і по крапельці носять його у вулик, а там, у стільниках, він стає медом. У ньому — праця багатьох бджіл. Поглянь, з якою радістю вони це роблять.

— Справді, — погодилася Оксана. — Радіймо з того, що хоч ми такі різні, але можемо щось робити разом — без задрощів та образ.

Справжні сльози

Родина Сидоренків жила дуже скромно, а їхня маленька двокімнатна квартира була теплою та затишною. На тісній кухні смачно пахло: мама часто пекла чудові пиріжки з картоплею або повидлом. У квартирі завжди було повно народу: то тато із сусідом пили чай, то мамині подруги приходили по якийсь рецепт, то дівчатка з Олиної школи, то друзі Павлуся. Одне засмучувало господарів: у Сидоренків був дуже старий телевізор, який погано працював. Колись давно він був кольоровим, а тепер на екрані переважав брудний бузковий колір. До того ж іноді зникали звук та зображення. Щоб відновити звук, треба було стукнути кулаком по телевізору зверху, а щоб відновити зображен-

ня — збоку. Але були випадки, коли раптом з'являлися й колір, і гарний звук, тільки на екрані не можна було нічого розібрати через суцільні смугасті доріжки. Тоді стукати було марно — телевізор не реагував. Сидоренко-старший працював на заводі, а мама — у дитячому садку. Зарплатня в них була маленькою, тому про купівлю нового телевізора ніхто й не мріяв.

І от сталося диво. Одного вечора у квартирі пролунав дзвінок. На порозі з букетом квітів і тортом стояв давній друг тата. Вони не бачилися років із двадцять. Гість кинувся цілувати спочатку тата, потім маму. А Оля з Павлусям стояли осторонь, побоюючись, що черга дійде й до них. Олі пощастило: гість галантно поцілував їй ручку, а от Павлуся підкинув угору так, що хлопчик ледве не збив головою лампочку.

Гостя звали Кузьма. Це було не ім'я й навіть не прізвище. По-справжньому його звали Владиславом Олексійовичем Кузьменком. Кузьма — це коротше й точніше. Він із шумом увалився в квартиру, і все почало рухатися: мама заметушилася коло плити, Оля з Павлусям заходилися накривати на стіл, а тато ляскав себе по колінах, примовляючи «Скільки літ, скільки зим!». Потім усі пили чай, Кузьма нахвалявав пироги й розповідав історію свого життя.

Він закінчив технікум, потім інститут, а згодом іще курси іноземної мови, а тепер працює в солідній іноземній фірмі. Часто буває за кордоном. Його донька навчається в Англії. Він має машину та собаку рідкісної породи.

Закінчуючи свою розповідь, Кузьма звернувся до тата:

— Знаєш, Сидоренко, що я тобі скажу? Це завдяки тобі я досяг цього. Пам'ятаєш, як ти пояснював мені математи-

ку та фізику? А хімія? Для мене це був просто темний ліс, а ти мене за три тижні до іспиту так підготував, що я здав її на відмінно!

Сидоренко-старший скромно усміхався й розводив руками.

— А ти? Як твої справи? — раптом запитав Кузьма.

— У мене все гаразд. Працую, дружина в мене гарна, дітки слухняні. Оля — відмінниця, на скрипці грає, Павлусь — молодець, гарний хлопчик. Усе є. Живемо, не скаржимося.

Кузьма підвівся, пройшовся по кімнаті, що була вітальною й водночас спальнею Сидоренків. Раптом його погляд зупинився на телевізорі. Кузьма став як укопаний, наче побачив скам'янілі останки мамонта:

— Що це?

Сидоренко зняковів:

— Що ти маєш на увазі?

— Що це за доісторичний прилад? — запитав Кузьма.

— Розумієте, — почала виправдовуватися мама, — усе ніяк не зберемося купити новий. Та нам і такого вистачає. Що там дивитися? Він лише один канал і показує. От ми й дивимося тільки новини.

— Та-ак, — озвався Кузьма.

Він побув у Сидоренків іще з годину та й пішов.

Через два дні знову пролунав дзвінок у двері. Цього разу на порозі стояли двоє чоловіків у блакитних комбінезонах і кашкетах. Вони внесли у квартиру дві великі коробки. В одній був телевізор, а в другій — «тарілка», точніше, супутникова антена. Сидоренки дуже здивувалися й почали відмовлятися, а у відповідь на їхній протест люди в комбі-

незонах показали сплачений рахунок на ім'я Сидоренка-старшого. Мама ледь не знепритомніла, а тато непомітно ушипнув себе, щоб переконатися, що це не сон. Робітники швидко встановили антену на балконі — між санчатами та старим велосипедом. Потім підключили телевізор, налагодили й почали прощатися. Мама намагалася дати їм три гривні, але вони, чемно відмовившись, зникли за дверима.

Цієї миті пролунав телефонний дзвінок. Це був Кузьма: — Сидоренко! Привіт! Ну як тобі мій подарунок? У тебе місяць тому був день народження, ото ж я тебе вітаю. Вибач, що із запізненням, проте від щирого серця.

— Послухай, — зніяковіло мовив Сидоренко, — це царський подарунок, я не можу його прийняти, навіть від тебе.

— Заспокойся, це дрібниці. Я працюю у фірмі, що продає таку техніку. І це не припустимо, щоб у мого найкращого друга вдома було те страховисько, яке я бачив. Усе, мені ніколи. Привіт Любаші та дітям.

Сидоренко поклав слухавку й підійшов до нового телевізора. Оля взяла пульт і почала переключати канали. Екран сяяв яскравими кольорами. Звук був дивовижно чистим і чітким.

Тато вийшов на балкон, на якому тарілка виглядала як оксамитова латка на старих спортивних штаних. У дворі юрба сусідів мовчки дивилася на балкон Сидоренків. Тато шмигнув у кімнату.

Так у житті Сидоренків з'явилося заняття, котре поступово витиснуло інші. Мама тепер дуже рідко пекла пироги — вона дивилася мексиканські серіали. Тато полюбив бойовики та вестерни, Оля — фантастику й передачі про

тварин, а Павлусь — мультики. У родині Сидоренків було правило — молодші поступаються старшим. Тому Павлуся, як найменшого, допускали до телевізора рідше за всіх. Він нудьгував, коли всі інші сиділи біля екрану, який притягував, мов потужний магніт.

Одного разу малюк уместився на коліна тата й почав дивитися фільм про ковбоїв. Раптом на екрані почалася стрілянина, і Павлусь побачив, як упав кінь, перекинувшись через голову. Хлопчик заплакав. Тато й мама стали втішати сина:

— Не плач, це ж кіно. Кінь упав не насправді. У ковбоїв і пістолети, і кулі несправжні. І будинок горить не посправжньому. І це не кров тече, а фарба. І не слези в артистів, а вода на обличчі.

Павлусь здивовано подивився на батьків:

— То навіщо ви тоді це дивитеся?

Ні батьки, ні Оля не знайшли, що відповісти. Тато прийняв рішення: Павлусь не повинен дивитися телевізора взагалі. Його разом із Олею відправили в дитячу. Але Оля мала дуже тонкий підхід до брата. Пообіцявши, що візьме його в суботу на річку, вона через п'ять хвилин повернулася до телевізора, де починався серіал.

Павлусь побродив по квартирі й вирішив вийти на вулицю. Він сів на лавку й задивився на квітучу клумбу, над якою літали метелики та бджоли. Несподівано йому на коліно сіло сонечко. Хлопчик обережно взяв його в руки, щоб краще розгледіти. Сонечко було маленькою комашкою, з двома цяточками на червоних крильцях. Павлусь запитав його:

— Ти таке маленьке, а де твоя мама?

Хлопчик зітхнув і подумав, що, може, і в сонечок є телевізори? Йому стало дуже шкода цю маленьку комаху. Він розкрив долоньку, і сонечко, розправивши крильця, полетіло. Павлуся кинувся за ним:

— Куди ти? Побудь хоч ти зі мною!

Хлопчик спіткнувся й упав, розбивши колінце. Сльози, котрі він так довго стримував, полилися з очей двома ручаями.

Маленьке Сонечко тікало од велетня:

— Як добре, що мені вдалося втекти від нього! Який він величезний і страшний! У нього такі здоровенні лапи, такі великі очі! Ой, а раптом він летить за мною? Ні, по-моєму, у нього немає крил.

Сонечко було таке налякане, що летіло геть, не розбираючи дороги. Коли страх минув, воно озирнулося навколо й злякалося ще більше, бо зрозуміло, що заблукало. Місцевість навколо була незнайомою. Воно сіло на квітку ромашки й стало кликати маму. Повз нього пролітали якісь незнайомі жуки та метелики, стрибали коники. Унизу, у траві, снували мурахи та різні комахки. Мами не було, вона не відгукувалася. Сонечко сиділо й плакало. Сонце сховалося за обрій, і воно з жахом подумало, що залишиться вночі само у незнайомому місці. Тоді воно стало кликати Бджілку, що вкотре пролітала повз нього.

Бджілка на мить уповільнила свій політ, проте зупинятися не стала. Вона поспішала! Скоро вечір, треба зробити ще одну ходку по мед, а потім...

На неї очікувало надзвичайно цікаве заняття. Щовечора Бджілка нишком пробиралася у відділення вулика, де жи-

ли трутні, і слухала їхні розмови. Це були дивні історії про любов. Якось, випадково почувши ці розповіді, вона вже не могла втриматися й знову та знову приходила сюди.

Молодий і ще не дуже товстий трутень, якого всі називали Родріго, крутив тонкі чорні вуса й розповідав про своє перше кохання:

— Ах, її звали Марісабель... Прекраснішого імені немає у світі. Я побачив її, коли вилетів одного травневого дня на прогулянку. Й одразу зрозумів, що моє серце розбите навіки. У неї були дивовижні очі, глибокі, як ніч. Її прозорі крильця тріпотіли так ніжно! Вона перелітала з квітки на квітку граціозно й легко. Я підлетів до неї, а вона, моя мила скромниця, сховала своє личко в квітку. Я покружляв навколо й потягнув її за собою в танці. Ми підлетіли з нею до квітки дзвоника, я нахилив його, і кристалеві бризки роси облили нас із голови до ніг. Марісабель засміялася та схилила свою чарівну голівку мені на плече. Я обійняв її, і ми закружляли в танці. Наше кохання тривало недовго. Потім я побачив Маргариту... Ах, Маргарита...

Бджілка, затамувавши подих, щодня захоплено слухала ці дивовижні розповіді про кохання. Вона плакала, коли трутні розповідали про те, як розлучалися зі своїми обраницями. Розповіді були довгі, трутні іноді засинали на півслові, а розчарована Бджілка вкладалася спати, мріючи почути продовження.

Одного разу її подружка помітила, як Бджілка підслуховує розповіді трутнів:

— Що ти тут робиш?

— Чшш! Тихіше! Послухай-но, як Педро розповідає про своє кохання до Раміни. Нарешті я довідаюся, чия вона дочка!

— Не слухай ти ці балачки! Вони все вигадують. Яке кохання? Трутні — ледарі й ненажери. Вони тільки й люблять, що сон та їжу.

— Але вони так розповідають про своїх коханих... — заперечила Бджілка.

— Це тільки розповіді. Невже ти не помітила, як багато в них цих коханих і що їхня любов швидкоплинна. Вона несправжня.

Бджілка розгубилася:

— А яка любов справжня?

Подружка серйозно подивилася Бджілці в очі:

— Справжня любов робить добро, допомагає іншим, не залишає в біді, жертвує собою, своїми інтересами.

Бджілка задумалася. Вона відчувала, що подружка каже правду, але їй дуже важко було відмовитися від бажання дізнатися, що ж буде далі. «Завтра востаннє!» — вирішила вона. Ось тільки довідається, чия ж таки дочка Раміна.

Завершився останній на сьогодні політ по мед. Повертаючись до вулика, Бджілка знову почула плач. Плакало маленьке Сонечко, що ось уже кілька разів кликало її. Бджілка пролетіла мимо, вивантажила мед у стільники й попрямувала до свого заповітного місечка послухати востаннє розповідь трутнів. Аж раптом пригадала слова своєї подружки: «Справжня любов робить добро, допомагає іншим, не залишає в біді, жертвує своїми інтересами». Вона подумала про маленьке Сонечко, що сидить у траві й гірко плаче. Бджілці стало дуже соромно. Замість того щоб допомогти малюкові, вона поспішає почути порожні балачки

ледачих трутнів про вигадане кохання. А вона ж може виявити справжню любов. Вона може допомогти крихітці.

Бджілка швидко вилетіла з вулика й підсіла до Сонечка.

— Що сталося? Чому ти плачеш? — запитала вона.

— Я заблукало, — схлипуючи, відповіло Сонечко.

— А де твій дім?

— Я не знаю. Біля нашого дому росте велика береза.

Бджілка заспокоїла його:

— Не плач, ми обов'язково знайдемо твій дім.

— Правда? — с надією запитало Сонечко і витерло сльози.

Бджілка підхопила його, і вони разом полетіли через поле та гай. Нарешті Сонечко побачило березу, під якою був його дім. Не встигли вони підлетіти ближче, як цілий рій сонечок оточив їх:

— Знайшовся! Малюк знайшовся! — навперебій кричали вони й по черзі цілували його. — Де ти був? Ми тебе скрізь шукали.

— Мене Бджілка знайшла й додому привела, — захлинаючись від радості, відповіло Сонечко.

Його родичі кинулися дякувати та цілувати Бджілку:

— Дякуємо тобі! Яка ти добра! Ти повернула нам наше кохане дитя.

Бджілка дивилася на них і раділа, бо нарешті зрозуміла, що це і є справжня любов.

Павлусь нарешті перестав плакати, потер забите колінце та й пішов додому. Тато, мама та Оля сиділи, уткнувшись у телевізор. Павлусь тихо покликав:

— Мамо!

— Зараз, синку, зачекай хвилинку. Дивись, ось тітонька плаче. А дядечко має їй щось сказати.

Павлусь вийшов наперед і затулив собою телевізора.

— У мене справжні сльози! Не вода! Мені боляче, я впав, і це не фарба на коліні, а кров!

Сидоренки презирнулися. Перед ними стояв Павлусь із заплаканим і брудним обличчям. На штанях красувалася дірка, через яку виглядало розбите коліно. Сандалії він узув не на ту ногу, і вони дивилися в різні боки. Тато встав, вимкнув телевізора й узяв сина на руки:

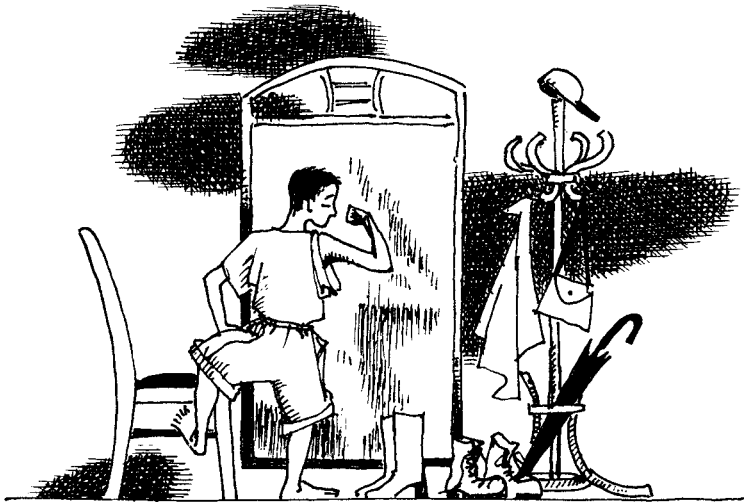
— Вибач, синку, мені теж боляче. Я люблю тебе.

Сидоренки продали антену й телевізора та поїхали до моря. Уперше у своєму житті Павлусь набрав пригорщу морської води й лизнув її:

— Тату! Вона солона, вона справжня!

— Так, синку, вона справжня!

Як Олекса був тінейджером

— Що це за обличчя, не кажучи про фігуру? — промовив Олекса, дивлячись на себе в дзеркало. — На носі ластовиння, вуха стирчать, як лопухи. Шия довга, руки тонкі.

Олекса зігнув руку в лікті. Там, де мав бути біцепс, утворився жалюгідний горбок завбільшки зі сливу.

— Так, хлопче, ти мені не дуже подобаєшся. Точніше, ти мені зовсім не подобаєшся, те, як ти виглядаєш, твоя хода, твоє ім'я та твій вік, — сказав Олекса й сів на стілець.

Йому було тринадцять років — час, коли вже не дитина, але ще й не дорослий. Мама, як і раніше, чмокає в щоку

й називає Льошиком. Старший брат просто ігнорує, а батько, здається, відчуває розчарування. І назву для цього віку вигадали відповідну — «підліток», щось незакінчене, напівфабрикат якийсь. А от в Америці підлітків називають тінейджерками. Звучить! І імена там солідніші. Сем, Боб, Алекс... — звучить!

— Якби я жив в Америці, то був би не підлітком Льошиком, а тінейджером Алексом.

Олексі дуже припала до смаку ця думка. Він оглянув себе з голови до ніг і вирішив змінити одяг. Натягнув джинси старшого брата, підкотив їх та затягнув тугіше ремінь. Потім узув його черевики й вовняну безрукавку батька, котра була йому майже до колін. Знайшов у шафі мамину синю хустку, в якій вона влітку працювала на дачі, й пов'язав її на голову, насунувши на очі. Лїниво жу-ючи жуйку, Олекса пройшовся коло дзеркала. Образ тінейджера Алекса йому явно сподобався. Висипавши зі скарбнички гроші, він згріб їх у кишеню й вийшов у двір.

— Тепер мене помітять, — вирішив він.

Його справді помітили. Першим був дворовий собака Рекс. Шерсть на його загривку піднялася дїбки, і він сердито загавкав. Підбігши ближче, Рекс упізнав Олексу, зняковїло сїв і почухав за вухом. Баба Галя, котра незмінно сидїла у дворі, ледве не вдавилася насінням і тричі перехрестилася. Двірник дядько Федїр закляк на місці, роззявивши рота. Струмїнь води з його шланга лупив у вікно першого поверху, заливаючи квартиру Онищенків.

Олекса радів — його помітили! Тепер потрібно було піти туди, де звичайно збираються тінейджери. І він вирішив завітати до комп'ютерного кафе, де був якийсь зі старшим братом. Там стояли комп'ютери та ігрові автомати, грала сучасна музика, продавали коктейлі.

Він увійшов усередину та опинився в приємному напівморозу. Вогники ігрових автоматів миготіли святково й закликаюче. Олекса купив жетони й підійшов до одного з них. Це був автомат, який імітував автоперегони. Узявшись за кермо, Олекса подумки став водієм. Лавіруючи поміж зустрічними машинами, він на величезній швидкості мчав автострадою. Керував він не дуже добре, так що часто лунав дзенькіт розбитого скла та скрегіт гальм. Розбивши щент своє авто, він закінчив гру й перейшов до іншого автомата. Тепер він мав стати десантником. Стріляв він приблизно так само, як і керував машиною, тож гра закінчилася швидко й без особливих результатів. У кишені ще дзенькав дріб'язок, і Олекса вирішив купити щось у барі. Грошей вистачило на один коктейль. Потягуючи його через трубочку, Олекса думав, що мамин узвар набагато смачніший. Коктейль був гіркий, терпкий та обпікав горло. Раптом до нього підсів хлопець у шкіряній куртці й темних окулярах.

— Привіт, — сказав він. — Ти вперше тут? Я тебе раніше не бачив.

— Я був тут разом із братом кілька разів.

— Що п'єш? Коктейль? Може, почастиєш? — безцеремонно запитав хлопець.

— Почастував би, та фінанси закінчилися, — розвів руками Олекса.

— Такий стан мені знайомий, але це можна виправити. Як ти вважаєш? — запитав він і ляснув Олексу по плечу.

Олекса був гордий від такого дружнього прояву й відразу ж погодився, кивнувши головою. А коли його співрозмовник сказав, що їм варто познайомитися, Олекса був просто на сьомому небі від щастя: його помітили! З ним хочуть дружити! Хлопець назвався Семом, Олекса ж із задоволенням назвав своє вигадане ім'я:

— Алекс.

Його новий знайомий покликав своїх приятелів і відрекомендував їм Олексу. Той відчував себе членом якогось таємного товариства. Хлопці перемовлялися між собою, вживаючи незрозумілі слова. Олекса збагнув не все, але вдавав, що те, про що вони розмовляють, йому відоме. Голова йшла обертом від нових вражень і випитого коктейлю.

— Братимемо кіоск, — сказав Сем.

Хлопці посхоплювалися з місць. Олекса подумав, що вони хочуть щось узяти, тобто купити в кіоску. Він повільно підвівся, але ноги чомусь підкосилися. Він похитнувся, та все ж пішов за Семом, хоча й не дуже твердою ногою. «Це через коктейль», — подумав Олекса. Пройшовши квартал, хлопці зупинилися. Сем віддавав якісь розпорядження, компанія розділилася на три групи та розійшлася. Сем сказав Олексі:

— Алекс, я бачу, ти хлопець надійний. Ти стій отут, а якщо побачиш щось підозріле, свисни нам. Зустрінемося там же, у кафе.

Олекса сховався всередині арки прохідного двору й почав спостерігати. Нічого підозрілого не було. Він побачив жінку, що гуляла з собакою. У сутінках ледве розгледів kota за сміттєвим баком. Усе було спокійно. І тут Олекса з жахом згадав, що свистіти не вміє! Він спробував свиснути, але зміг тільки видати якісь шиплячі звуки. Засунувши два пальці в рота, він зробив ще одну спробу, але знов нічого не вийшло. Раптом він почув крики, тупіт ніг та міліцейський свисток. До арки бігли люди. І Олекса нарешті зрозумів, що значить «брати кіоск». Хміль ураз вивітрився. «Я злодій! Я беру участь у пограбуванні кіоску! — промайнуло в голові. — Я повинен свиснути. Але я не вмію свистіти й не хочу брати в цьому участь!»

— Мамо! Матусенько! — закричав Олекса й кинувся мерщій геть. Широкі штани заважали йому. Величезні братові черевики стукали по бруківці так, що, напевно, усі міліціонери міста чули цей стукіт. Хустка сповзла на очі, і він біг, не розбираючи дороги. Отямився лише тоді, коли зрозумів, що заблукав. Темна вулиця, на якій опинився хлопець, була зовсім маленькою та вузькою. Він пішов уперед і, звернувши праворуч, вийшов на іншу вулицю, якою ходив транспорт. Повз нього пройшов автобус № 5. Олекса не знав, куди веде цей маршрут. Розпитавши людей на зупинці, він відшукав потрібний йому транспорт і, з горем пополам, дістався додому. Він відчував, що вдома хвилюються, бо ніхто не знає, де він. «Мамо, пробач, я більше не буду!» — повторював він подумки. Вийшовши на своїй зупинці, Олекса побіг додо-

му. Несподівано в його чоло врізалася бджола. «Ще бджола тут літає серед ночі! Може, вона теж заблукала?» — подумав хлопець.

Усе почалося з того, що маленька Бджілка побачила двох дівчат-підлітків на автобусній зупинці. Звичайні собі дівчата, яких багато в передмісті — худенькі, довгоногі. «Мабуть, у місто зібралися», — подумала Бджілка. В однієї дівчинки у волоссі красувалася яскраво-синя стрічка, до якої було прикріплено червону троянду. Її аромат і привабив Бджілку. Вона сіла на квітку й занурила свій хоботок усередину. Нектар мав надзвичайно ніжний смак. Захопившись, Бджілка не помітила, як підійшов автобус і дівчата разом із нею зайшли всередину. Вона навіть не відчула, що автобус рушив і від'їхав від зупинки. Коли Бджілка нарешті відірвалася від квітки, то зрозуміла, що її кудись везуть. Вона злякалася, але, глянувши на дівчат, забула про все на світі. Відбувалося щось неймовірне. Дівчата змінювалися просто на очах! На колінах вони тримали якісь гарні коробочки, пензлики, палички. За допомогою всіх цих предметів вони щось робили зі своїми обличчями. Із простих дівчаток-школярок вони перетворювалися на дорослих красунь! Півколом над очима в них тепер лежали сині тіні. Вії стали довгими й пухнастими. Обличчя зробилися зовсім білими, щоки яскраво червоніли, а губи блищали рожевим перламутром. Тепер Бджілка не могла відрізнити їх, бо вони були схожі одна на одну. Здавалося, що на їхні обличчя було натягнуто однакові маски. Бджілка, як зачарована, дивилася на них. Коли красуні, зібравши

свої речі, вийшли з автобуса, вона полетіла за ними. Майнувши у двері слідом за дівчатами, вона опинилася в гомінкому й просторому залі. Грала музика, люди за столиками щось їли й пили.

— Привіт! — раптом почула Бджілка знайомий голос за спиною. Обернувшись, вона побачила свою давню знайому — Муху. Не можна сказати, що Бджілка зраділа, але її трошки втішило те, що серед чужих людей є хоч хтось, кого вона знає. Муха галасливо продовжувала:

— Рада бачити тебе в наших краях! А то сидиш там, у себе в селі. Нічого, крім поля та вулика, не бачиш. Як тобі вдалося вирватись у місто?

— Випадково, — відповіла Бджілка. — Я ненадовго, мені час повертатися.

— Ну що ти? Устигнеш. Ходи сюди, я тебе пригостити хочу, — Муха потягла Бджілку до стійки бару. — Вибирай усе, що твоїй душі завгодно! Дивися, ось фрукти, тістечка, напої. Он там, праворуч, рекомендую, коктейль під назвою «Мрії кохання».

Бджілка побачила високу тонку склянку, край якої був обсипаний кришталіками цукру. Під білою піною зі збитих вершків червонів іскристий напій. Склянку прикрашала часточка лимона, а трубочку — маленька паперова парасолька. Муха підлетіла до склянки, сіла на край і занурила свій хоботок у піну збитих вершків.

— Мерщій сюди! — покликала вона.

Бджілка ніяк не могла зважитися, але вміст склянки приваблював її. Муха, наївшись вершків, добралася до напою.

— Гей, Бджілко! Ти мене поважаєш?! — знову закричала вона. — Не вагайся, за все заплачено, я пригощаю!

Підлетівши ближче, Бджілка сіла на край склянки. На білій піні вершків червоніла крапелька запашного нектару. Бджілка спробувала. Нектар виявився гірким і пекучим. Від лимона вона скривилася: кисло й несмачно. Муха ж від нектару стала збудженою й почала перелітати зі склянки на склянку. Потім закричала, запрошуючи Бджілку скуштувати фрукти:

— Бджілко! Ходи сюди! Дивися, тут банани, ананаси, апельсини! Ти такого у своєму селі не бачила. Пригощаю!

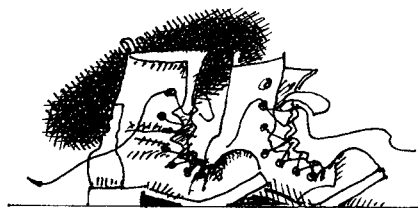
Її рухи стали невпевненими, повільними. Лапки підгиналися, очі дивилися в різні боки. Крім того, вона втратила пильність. Присмоктавшись до банана, вона не помітила, як бармен ляснув по ній рушником.

Бджілка з жахом спостерігала за цією сценою. Вона нічим не могла допомогти бідоласі. Її охопила паніка. Бджілка заметушилася в пошуках виходу, а знайшовши його, кинулася навтіки. Вона думала: «Ніколи я не поміняю свій вулик на інше місце. Мед, що мені дають квіти, кращий за цей дурман! Від нього тільки лихо. Як жахливо те, що сталося з Мухою! Її наздогнала відплата за крадіжку чужого напою. Який сором, що я також брала в цьому участь!»

Бджілка довго летіла темними вулицями незнайомого міста. Вона зрозуміла, що заблукала й тепер змушена була шукати дорogu до рідного вулика. Їй пощастило, вона долетіла до вулика майже без пригод. Тільки раз вона

зіштовхнулася з хлопчиком, який кудись біг. «Невже й він заблукав?» — подумала Бджілка.

Удома, біля розчиненого вікна, на Олексу чекала мама, а біля вулика юрмилися численні родичі маленької Бджілки. Тих, кого люблять, завжди чекають удома, навіть якщо вони заблукали. Для справжньої любові не має значення, які в тебе вуха чи біцепси. Для тих, котрі тебе люблять, не треба бути кимсь іншим. Будь собою!

Послання рикаючого лева

Кирило відійшов від кіоску, тримаючи в руках пакета з фотографіями та здачу. Він перерахував гроші — у нього було майже десять гривень. Кирило прикинув, що в середу зможе купити нову плівку, заощадивши гроші, які мама дає йому на шкільні сніданки. Раптом хтось смикнув його за рукав. Кирило обернувся й обімлів — це був Антон. Далі все відбулося як звичайно. Антон сказав:

— Ходімо, поговорити треба.

Він відтягнув Кирила за кіоск і, нахабно посміхаючись, прошипів у вухо:

— Пояснювати треба чи сам зрозумієш?

Кирило дістав із кишені гроші й мовчки віддав своєму мучителю. Той задоволено посміхнувся, схвально поплескав Кирила по щоці й зник за рогом.

Кирило, ледь не плачучи від приниження й злості, пішов додому. Ось уже третій рік Антон мучить його. Спочатку він позичив гроші, потім іще раз, іще. Коли Кирило спробував заїкнутися про те, що хоче отримати борг, Антон нахабно відповів, що нічого йому не винен. Крім того, він знов і знов вимагав у Кирила гроші. Якщо Кирило пручався, Антон викручував йому руки й сам нишпорив по кишенях. Кирилові було соромно признаватись у своїй слабкості, і він поступався вимагачеві. І ось тепер під час кожної зустрічі Кирило мовчки віддавав йому гроші, лаючи себе й гніваючись на кривдника.

Повернувшись додому, Кирило взяв Біблію, щоб трошки заспокоїтись. Він знав зі свого досвіду, що Слово Боже допоможе йому по-іншому поглянути на проблеми, утішить і підбадьорить його. От і зараз він відчув, як злість та образа поступаються місцем надії та спокою. Він читав рядки з Першого послання апостола Петра: «Покладіть на Нього всю вашу журбу, бо Він опікується вами». Кирило подумав, що ситуацію, у якій він щоразу опиняється, йому не змінити. Але Христос знає про цю проблему. Кирило помолився, благаючи в Господа захисту від нахабного здирника. І прочитав далі: «Будьте тверезі, пильнуйте! Ваш супротивник — диявол — ходить, рикаючи, як лев, що шукає пожерти кого. Противтесь йому, тверді у вірі».

«Цей Антон ходить за мною саме як рикаючий лев. Він, звичайно, не диявол, але те, що він робить, настільки мерзотно й злочинно, що можна вважати, що Антон на службі в диявола. Як же мені бути тверезим і пильнувати? — подумав Кирило. — Ходити й озиратися, чи не йде Антон? Чекаати весь час на його напад? Передбачати зустріч із ним і не носити з собою грошей?»

Хлопчик не знав правильної відповіді на свої питання. Але після читання Біблії та молитви йому стало спокійніше на серці.

«Зрештою, Христос колись позбавить мене від цього», — вирішив він.

Відклавши Біблію, він дістав конверта з фотографіями. Знімки були дуже гарні, незвичайні. Навесні, до дня його п'ятнадцятиріччя, тато подарував йому свій фотоапарат. Це був старий професійний апарат зі справжньою скляною оптикою. У комплекті до нього було кілька об'єктивів для макрозйомки. За допомогою об'єктивів можна було фотографувати дрібні об'єкти в збільшеному вигляді. І тепер перед Кирилом був результат його роботи за два місяці. Він радів своїм знімкам. Ось пролісок, тонкий і зворушливий, який пробився з-під крижаної кірки. Ось перше сонечко розправляє крильця. Ось страшна личинка хруща, котру він відкопав на городі на дачі. Квіти, билинки, комахи — усе було таким великим і чітким!

А ось найбільш приголомшливий знімок! Портрет мурашиного лева. Кирило згадав, як він майже годину лежав причаївшись біля крихтної вирви, де ховався в засідці цей дивний представник світу комах. Мурашиний лев робить

вирву в піску й чекає, коли необережна маленька комаха з'явиться на її краю. Тоді він починає обстрілювати свою жертву піском. Комаха з'їжджає всередину вирви, потрапляючи в його пащу. І от саме цей момент удалося зняти Кирилові на півку. Величезне страховисько, як із фільму жахів, дивилося з фотокартки. Хлопчик подумав, як страшно мурашці потрапити в лапи цього хижака.

«Рикаючий лев царства комах, ось ти який! Треба нам із тобою зустрітися ще раз», — подумав Кирило.

Наступного дня, це була субота, узявши фотоапарат, хлопчик вирушив туди, де він зробив свій чудовий знімок.

Мурашиний лев сидів у засідці. Він страшенно злився, що ніхто не потрапляє в його пастку. Він давно зголоднів і пильно спостерігав, як мимо пролітають і проповзають угодовані й апетитні комашки. Товсті мухи кружляли й дзижчали, ніби знущалися з нього. Пролітали бджоли, важкі від зібраного нектару.

— Гей, ви! — закричав він. — Не обминайте!

Але бджоли летіли надто високо й не чули його. І тут у мурашиного лева з'явилася ідея: «А що, як я надішлю у вулик загрозового листа? Бджоли злякаються й самі доставлятимуть сюди мед!»

Мурашиний лев надряпав послання:

«Гей, ви, жалюгідні бджоли!

Я, Лев, наказую вам щоранку приносити мені данину — п'ять грамів меду. Якщо ви рівно о дев'ятій годині ранку не доставите до мого лігва данину, бережіться! На вас чекає розплата!!!

Кровожерливий та нещадний Рикаючий Лев».

Улучивши момент, він схопив за ногу коника, що пробігав поруч, і наказав йому:

— Ти, довгонога зелена потворо, слухай мене уважно. Якнайшвидше віднеси цього листа у вулик. Скажи цим капосним бджолам, що я не жартую. Щоб завтра мед був у мене! Однозначно!

Переляканий до смерті коник прискакав до вулика й передав листа бджолам. Вулик збуджено загудів. Думки бджіл розділилися: одні говорили, що нізачо не стануть платити данину нахабі, інші стверджували, що п'ять грамів меду на день — це дріб'язок. Зрештою, прийшли до висновку, що краще віддавати мед, аби уникнути неприємностей.

Уранці дві бджоли, загорнувши мед у пелюстку квітки, принесли його до лігва лева й кинули у вирву. Вони з жахом побачили, як згорток із даниною схопили страшні лапи й миттєво зникли в піску. Тремтячи від страху, бджоли у вулику розповіли про побачене.

Кілька днів бджоли справно носили мед у лігво лева. Але одного разу до вулика прискакав коник з іще одним посланням. У ньому мовилося:

«Наказую вам приносити мені в лігво, крім меду, десять грамів квіткового пилку. Якщо не виконаєте, то на вас чекатиме відплата.

Кровожерливий і нещадний Рикаючий Лев».

У листа було вкладено фотографію Лева — страшне чудовисько з міцними щелепами та жахливими пазурами. Бджоли порадилися й вирішили, що віддаватимуть йому й пилочок. Кілька днів їх ніхто не тривожив. Але потім надійшло третє послання:

«Я, ваш володар і хазяїн, наказую вам приносити мені в лігво, крім меду та пилку, кокони з вашими дитинчатами. Якщо посмієте послухатися мого наказу, я розправлюся з вами!

Кровожерливий і нещадний Рикаючий Лев».

Бджоли збуджено гули:

— Кокони? Він наказує віддавати йому кокони з нашими дитинчатами? Ні, цього вже не буде!

— Не треба було піддаватись одразу та носити йому мед.

— Підемо на нього в наступ! Краще загинути, ніж віддати своїх дітей, щоб їх пожерло це чудовисько!

— Треба сказати Королеві!

— Треба було розповісти їй одразу, коли одержали першого листа!

— Але ми не хотіли відволікати її на дрібниці...

— А тепер бачите, до чого це призвело? Дрібниця перетворилася на страшну проблему.

Бджоли щільними рядами рушили до Королеви. Вони дуже поважали та любили її. Королева була найголовнішою у вулику, уся бджолина родина була тісно пов'язана з нею. Навколо неї колись утворився рій, який став багатотисячною родиною, що жила у вулику.

Коли Королева почула про листи з погрозами, про данину та небезпеку, на яку наражався вулик, вона сказала:

— Ми вільні бджоли й не зобов'язані платити данину навіть найстрашнішому ворогові. Дарма ви одразу не сказали мені про листи, я б не допустила, щоб ви носили наш мед і пилок цьому негідникові. А тепер я приймаю рішення: ніякої данини він більше не одержить. Пропоную створити Загін Відважних із сотні сильних та сміливих бджіл.

Цей загін вирушить до лігва ворога й спробує виманити його звідти. Якщо ворог піде на бій, і ми побачимо, що сили нерівні й він перемагає, весь вулик прийде на допомогу Загонові Відважних. Отже, до бою!

Маленька Бджілка вийшла наперед:

— Я теж полечу в лігво ворога!

Королева усміхнулася й погладила Бджілку по голівці:

— Ти ще мала, щоб брати участь у сутичці. У тебе є старші брати й сестри. Але якщо треба буде, ти зможеш їм допомогти.

Загін Відважних рушив до лігва Рикаючого Лева. Вони летіли крило до крила, зосереджено й хоробро. І от вони побачили місце, на яке вже кілька днів носили данину...

Кирило ледь відшукав у піску вирву, де, причаївшись, сидів страшний ворог усіх мурах та інших комахок. Узявши дві тоненькі соломинки, він обережно опустив їх у лігво мурашиного лева. За секунду між соломинками, запекло звиваючись, борсалась маленька личинка, схожа на черв'яка. Щупальця та щелепи, такі жахливі на фотографії, насправді були крихітні й не такі вже страшні.

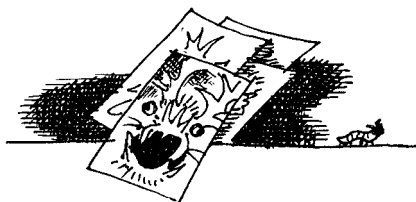
— Привіт, Рикаючий Лево! Насправді ти не лев, а просто жалюгідний черв'як. Тебе може злякатися лише той, хто не знає про твої справжні розміри. Знаєш, друже, ти мені нагадуєш ворога людських душ. Він навіть людям, що величезний та сильний. Але Христос більший і сильніший за нього.

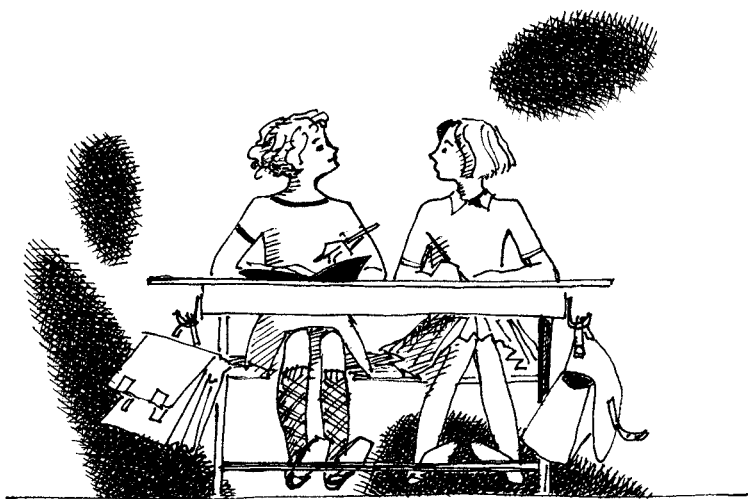
Маленька Бджілка летіла за Загоном Відважних. Вона дуже хотіла побачити, чи відбудеться битва. Бджілка мріяла першою кинутися на допомогу, якщо в цьому буде потреба.

Дотримуючись дистанції, вона трохи відстала від Загону. Підлетівши ближче, вона зрозуміла, що проґавила щось важливе. Мабуть, битви не було. Але сталося щось неймовірне, тому що весь загін... реготав! Бджілка глянула вбік лігва Лева. Коло нього стояв хлопчик і тримав, затиснувши між двома соломинами, черв'яка, що звивався. Придивившись, Бджілка впізнала у ньому того, хто посилав у вулик загрозові послання.

— Ось який ти насправді, Рикаючий Лево! — розсміялася вона.

Кирило йшов додому, радісний та вільний. «У мене є Христос. Із Ним я зможу здобути перемогу в будь-якій боротьбі. Господь переміг сатану, і тепер переможений ворог, як цей мурашиний лев, сидить у своєму лігві й намагається злякати мене. Він використовує Антона, щоб переконати мене в моїй слабкості та своїй силі. Але я знаю, що Той, Хто в мені, тобто Ісус, сильніший за того, хто у світі. Бог сильніший за диявола. Ворог порівняно з Христом просто жалюгідний черв'як. Антонові ж я скажу, — вирішив хлопчик, — що я — дитя Боже, що в мене є захисник — Ісус Христос. Бог на моєму боці, тож кого мені боятися?»

Заколот трутнів

Олена та Галя дружили з дитинства. Вони разом ходили в дитячий садок, разом пішли в школу, сиділи за однією партою й навіть вихідні та канікули проводили разом. Вони навіть були схожі одна на одну: обидві кирпаті, сіроокі, світлокосі. Училися вони добре. Олені більше подобалися література, історія та географія. Вона виразно декламувала вірші й добре відповідала біля дошки. Олена ходила в музичну школу й гарно співала. Галі більше подобалася математика. Вона грамотно писала й була серйознішою та стараннішою за Олену. Після шостого класу вони вперше провели канікули нарізно: Олена поїхала з батьками до моря, а Галя — у християнський табір. Після табору Галя по-

чала ходити в недільну школу, читати Біблію. Вона із захватом розповіла Олені про Христа й запросила її до церкви. Олена кілька разів сходила з Гаєю в недільну школу. Їй там сподобалося. Але чомусь траплялося так, що в неділю в Олени з'являлися важливіші справи: то завітали гості, то треба було їхати на дачу, то був концерт за її участю. А в жовтні сталося лихо — Олену швидко допомога відвезла в лікарню з апендицитом. Операція пройшла не дуже успішно — виникли ускладнення. Олені довелося провести в лікарні цілих два місяці. Навіть на Новий рік її не відпустили додому. У січні їй зробили повторну операцію. Олена почала одужувати.

Після зимових канікул Олена, схудла та бліда, прийшла в школу. І з першого ж уроку зрозуміла, що безнадійно відстала. Якщо пропущене з історії, географії й літератури вона ще могла надолужити, то з математикою та фізикою справи були зовсім кепські. На уроках вона уважно слухала, але нічого не розуміла. Галя взялася їй допомагати. Щовечора вона приходила до подружки, і дівчата допізна сиділи над підручниками. Олені й раніше математика була важкою, а тепер їй узагалі здавалося, що вона нізащо не запам'ятає всі ці формули й теореми. Галя докладала чималих зусиль, аби її пояснення щодо розв'язання задач та побудови графіків були простими й доступними. Але подруга все одно нічого не розуміла. Урешті-решт Олена просто переписувала всі рішення з чернеток Галі у свій зошит.

Галя сподівалася, що згодом подружка почне сама виконувати завдання. Їй було дуже шкода Олену, яка швидко стомлювалася й часто плакала.

Минув місяць, другий. Якось Галя помітила, що Олена й не намагається зрозуміти, як розв'язати задачу. А просто чекає, поки Галя закінчить свої пояснення, а потім вона перепише рішення.

— Олено, — озвалася Галя, намагаючись не образити подругу, — мені здається, що ти не прагнеш зрозуміти те, що я тобі пояснюю. Ти просто хочеш списати рішення.

Олена спалахнула:

— А що мені залишається робити? Я все одно нічого не розумію! Я не можу, у мене болить голова.

Проте Галя не відступала:

— Я знаю, що тобі важко, але списувати не можна. Спробуй сама розібратися в цій задачі. Доклади трошки зусиль, не користуйся чужою працею. Я дуже хочу тобі допомогти. Але така допомога не принесе тобі користі. Скоро іспит, ти не зможеш його скласти. На іспиті мене поруч із тобою не буде. І тоді всі зрозуміють, що ти все переписувала в мене. Відкриється брехня — твоя й моя. Я не хочу грішити перед Богом. Пробач, що раніше я не розуміла цього. І своєю допомогою тільки нашкодила тобі.

Галя забрала чернетки і, попрощавшись, пішла.

Олена дуже розсердилася: «Що це вона вигадала? Гріх перед Богом! Хіба це гріх? Я нікого не вбила, нічого не вкрала! Просто Галя не хоче мені допомагати. Вона хоче, щоб хвалили тільки її». Згорнувши книжку, вона взяла телефон і набрала номер іншої подруги — Ірини.

— Привіт, це Олена. Уявляєш, Іринко, сьогодні Галя сказала, що більше не допомагатиме мені! І взагалі, щоб я сама готувалася до іспитів.

— Не може бути! — пролунало в слухавці. — Оце так подруга!

— Та яка вона мені подруга після цього? Хіба справжня подруга кинула б у біді?

— Це вже точно! Невже вона не розуміє, що тобі після хвороби важко. Ото вже не чекала такого від неї.

Далі Олена зателефонувала Марійці, потім Олі. Коли набрала номер телефону Тетянки Максименко, та вже про все знала. Вона, так само як інші дівчата, підтримувала Олену й засуджувала Галю.

Наступного дня в школі з Галею ніхто не розмовляв. Навіть хлопці, почувши таку неприємну новину, відверталися від Галі. Вона дуже переживала, але була впевнена, що вчинила правильно.

Наприкінці чверті клас писав контрольну з геометрії. Завдання було дуже складне. Особливо одна задачка, яку, крім Галі, ніхто не міг розв'язати. Урок добігав кінця. Галя, закінчивши роботу, перевіряла, чи все правильно написала. Раптом на її парту впала записка: «Галю, дай скатати задачку!» Тимко Петренко для переконливості тицьнув лінійкою їй у спину. Обернувшись, Галя прошепотіла:

— Не можу!

З усіх боків на неї дивилися злі очі однокласників. Пролунав дзвінок. Учителька зібрала зошити й вийшла. Усі сиділи на своїх місцях. Петренко піднявся, вийшов до дошки й сказав:

— А тепер поясни, чому ти не дала нам списати? Тобі шкода, що хтось, крім тебе, одержить п'ятірку?

— Я не можу, бо це гріх.

— Який гріх? Списати задачку — гріх?

— Це все одно, що вкрати.

Петренко обурився:

— Що це ти вигадала? Виходить, якщо я списую, я — злодій? Так?

— Так, — відповіла Галя.

— Припустімо, що так, — погодився Петренко. — Але тобі що до цього? Адже це я грішу, а не ти. Чого тобі хвилюватися?

— Якщо я допомагаю тобі грішити, то теж грішу.

— Послухай, — продовжував Петренко, — усі люди грішать, одні більше, інші менше. Невже це так важливо для тебе? Ти посварилася зі своєю найкращою подругою, а зараз хочеш порвати стосунки з усім класом. Через якийсь малюсінький грішок ти так багато втрачаєш! Поясни чому?

Галя вийшла на середину класу й відповіла:

— За всі мої гріхи страждав Ісус Христос. І за ваші теж. Коли Він умирав на хресті, то страждав за нашу неслухняність, нашу брехню, нашу пиху. Він помер, щоб очистити нас від усього поганого, від усього, що розділяє нас із Богом. Я прийняла Ісуса Христа у своє серце, і було знищено стіну, що була поміж мною й Богом. І я не хочу своїми руками знову споруджувати її. І вас застерігаю — гріх небезпечний. Навіть якщо ви всі відвернетесь від мене, я не братиму участі в тому, що веде вас до погибелі.

У класі стало тихо, як ніколи. Олена вийшла з-за парти й підійшла до Галі.

— Пробач мені. Тепер я розумію, що ти вчинила як справжня подруга, — сказала вона, обіймаючи Галю.

— Гаразд, годі вам обійматися. Галю, поясни нам, як розв'язати цю задачу.

— Це дуже легко, — відповіла Галя й усміхнулася, хоча на її очах блищали сльози. — Дивіться.

Швидко накидавши креслення, Галя за кілька хвилин пояснила однокласникам рішення. Петренко аж ляснув себе по лобі, коли побачив, як легко Галя розв'язала її. Усі гуртом вийшли зі школи й довго не могли розійтися по домівках. Тимко запропонував Галі, щоб вона допомогла всім підготуватися до іспиту з математики. А потім, коли всі попрощалися, він наздогнав Галю й Олену й сказав:

— Я хотів би почитати про Ісуса Христа. У тебе є Біблія?

Галя усміхнулася:

— Звичайно, є! Я тобі завтра принесу.

Олена йшла поруч із Галею й мовчала.

— Про що ти думаєш, Оленко? — запитала подружка.

— Пам'ятаєш, у нас була тема з біології про устрій вулика та життя бджіл? Я зрозуміла, що хотіла стати трутнем. Робочі бджоли годують трутнів, котрі живуть у вулику, сплять і їдять, а самі не працюють. Мені здавалося, що бджоли дуже жорстоко чинять із трутнями, коли виганяють їх із вулика. І коли ти не дозволила мені списувати рішення задач, я подумала, що це жорстоко та несправедливо. А тепер розумію, що ти вчинила правильно. Я не хочу бути трутнем. Хочу сама робити щось корисне, добре. І не хочу грішити. І ще хотіла запитати, чи можна мені з тобою цієї неділі піти в церкву?

— Звичайно! — радо відповіла Галя. І дівчата, узявшись за руки, побігли алеєю парку, котрий, просинаючись від зимового сну, дихав весняним теплом і свіжістю.

— До тебе гості, — сказала бджола-вартова маленькій Бджілці.

Бджілка вилізла з вулика й побачила Муху, що, спираючись на соломину, стояла віддалік.

— Привіт, люба! — прохрипіла Муха.

— Ти жива?! — скрикнула Бджілка. — А мені здалося, що тебе на смерть прибили там, у кафе.

— Так, скажу я тобі, тоді мені дісталось! Думала, настав мій кінець. Ледве вибралася звідтіля. Ось, ногу зламала, око підбите... Ледве добралася до тебе.

— Бідна. Та чим же я можу тобі допомогти?

— Мені порадили звернутися до бджіл. Ви — моя остання надія. — Муха схлипнула й шумно всякалася. — Мені сказали, що у вашому вулику є ліки, які можуть мене зцілити.

— А що це за ліки? — поцікавилася Бджілка.

— Бджолине молочко.

— Але бджолиним молочком ми годуємо Королеву й малят!

— І не тільки! Чула я, що ви ним годуєте й трутнів, — присікалася Муха.

— Ну... взагалі... так, якийсь час ми їх годуємо... Але я не можу дати тобі це молочко. Я виконую іншу роботу у вулику.

Муха наблизилася до Бджілки й проникливо сказала:

— Люба, не слід тобі так про це хвилюватися. Я сама

знайду спосіб роздобути це молочко для свого лікування. Ти лише проведи мене у вулик.

— Ну що ти! Тебе ніхто туди не пропустить! На вході чатують вартові. Знаєш, які вони пильні! Комар не пролетить.

Муха заспокоювала Бджілку:

— Я все продумала. Ти відволікатимеш вартових, а я тим часом проскочу. Ніхто й не помітить!

— Ой, боюся я! Адже це заборонено, — засумнівалася Бджілка.

— Так я й знала! — тремтячим голосом промовила Муха. — Ну що ж, прощай! Я йду помирати в страшенних муках. Ти була моєю останньою надією, але, на жаль... Мені не судилося більше радіти цьому життю, літати, сміятися, кохати. Усе закінчено!

Муха, зсутулившись і спотикаючись, зашкутильгала геть. Плечі її здригалися від ридань.

— Стій! — закричала Бджілка.

— Га? — миттєво повернула голову Муха.

— Я згодна. Я проведу тебе у вулик, тільки домовимося, як тільки-но відчуєш себе краще, підеш додому.

— Ну зрозуміло, що за розмови! Ми ж інтелігентні створіння. І взагалі, ми, мухи, вирізняємося делікатністю, це в нас у крові.

Бджілка відволікла вартових, а хитра Муха з неабиякою спритністю як для пораненої комахи, прослизнула у вулик. Вона швидко знайшла відділення для трутнів і зручно розмістилася в просторій чарунці.

Бджоли, що годували трутнів, побачивши незнайомку, завагалися. Та Муха прикрикнула на них:

— Що таке? Де їжа? Не бачите, я — поранений трутень. Швидко годуйте мене. А то я поскаржуся декому!

І тепер щодня вона одержувала порцію поживного та цілющого бджолиного молочка. Через кілька днів її рани загоїлися. Животик помітно округлився, лапки зміцніли.

Якось увечері Бджілка пробралася до чарунки, де перебувала Муха:

— Привіт, як ти себе почуваєш?

Муха, зойкаючи, відповіла:

— Люба, я така вдячна тобі! Мені набагато краще. Але я ще заслабка, щоб залишити вулик. Дай мені ще три дні.

— Гаразд, через три дні я прийду.

Проте коли минув і цей термін, Муха відмовилася залишити таке ситне й тепле місце. Крім того, Муха підмовила трутнів, з якими встигла потоваришувати, і вони здійняли галас:

— Геть звідси, маленька Бджілко! Ти нас не годуєш, чого ти сюди ходиш? Іди працюй, а то ми поскаржимося Королеві. Тобі дістанеться, якщо вона довідається, що ти замість того, щоб носити мед, прохолоджуєшся у відділенні трутнів! І взагалі, це наше місце! І Муха тут житиме весь час! І ми всі ніколи не підемо звідси!

Бджілка була обурена поведінкою Мухи й не могла більше приховувати те, що через неї Муха проникла у вулик. Вона вирішила піти до Королеви.

— Добридень, маленька Бджілко! — привіталася з нею Королева. — Що сталося, чому ти така сумна?

— Я скоїла злочин, — заплакала Бджілка. — Пожаліла Муху й пустила її у вулик. Я знала, що це заборонено, але мені було так її шкода. Думала, що вона підлікується й пі-

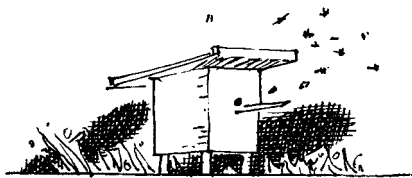
де. А вона відмовляється! І всіх трутнів налаштувала проти мене. Вони вчинили заколот. Вимагають їжі, кажуть, що ніколи не залишать вулик. І взагалі поводяться обурливо.

— Ти вчинила дуже необачно, маленька Бджілко, — відповіла Королева. — Жалість — гарне почуття, але іноді воно шкодить тому, кого ми жаліємо. Тим, хто потребує нашої допомоги, ми маємо допомагати, але тільки доти, доки нас не починають використовувати. Думаю, що Мусі доведеться таки залишити вулик.

Королева покликала до себе загін бджіл-вартових і віддала розпорядження очистити вулик. Бджоли швидко впоралися з Мухою та компанією ненажер трутнів, яким теж настав час залишити вулик. Тепер вони мусили самі добувати собі їжу.

— От бачиш, яка ти безжалісна, Бджілко! — кричала Муха, коли вартові виштовхували її з вулика. — Пошкодувала для мене їжі? Мене, бідну каліку, виганяєш на погибель? Ах, як мені важко летіти!

— Ніяка ти не каліка, подивись на себе! Тобі важко летіти, тому що ти розтовстіла. Вулик не для того, щоб відгодувати мух. Прощай!

Ми побачимося!

Маленька Бджілка з тривогою помічала, що з кожним днем стає холодніше. Квіти відцвітають, і дедалі важче збирати мед. Вона дивилася на непривітне небо та опале листя, і їй ставало сумно.

— От і все! — сказав їй якийсь Коник. — Літо минуло, мені час засинати. Попрощаймося, Бджілко. Може, ми вже ніколи не побачимося.

— Як? Що може статися? — злякалася Бджілка.

— Може, ми з тобою заснемо й не прокинемося, хто знає?

— Що ти таке верзеш?

— Кажу, що знаю. Я можу перезимувати, а можу й не прокинутися навесні.

— А від кого це залежить? — не вгамовувалася Бджілка.

— Цього я не знаю, — буркнув Коник. — Ну все, досить сумних балачок. Прощай.

Бджілка подивилася Коникові вслід і задумалася: «Настала осінь. Деревача почали скидати літнє вбрання. Здається, уся земля вмирає. А може, і я помру й не прокинусь навесні?»

Бджілка заплакала. Вона востаннє облетіла свій улюблений луг, спорожнілий садок, попрощалася зі струмочком. Повернувшись у вулик, вона побродила вздовж стільників, наповнених медом. Не в змозі перебороти свій сум, вона зважилася піти до Королеви.

Королева була, як завжди, привітною та ласкавою з нею.

— Що сталося, маленька Бджілко? — запитала вона.

— Літо закінчилося, більше ніде збирати нектар. Мої улюблені квіти зів'яли, дерева скидають останнє листя. Комахи засинають. Коник сказав мені, що не всі прокинуться... І мені страшно, — знову заплакала Бджілка.

— Не бійся, маленька, — утішила її Королева, — запевняю тебе, що мине осінь, зима і природа знову оживе. На деревах з'явиться листя, на лугах і в садах виростуть квіти, ще кращі за ті, які ти так любила. Я тобі відкрию ще одну таємницю: багато хто стане зовсім іншим. Гусениці прокинуться метеликами, личинки стануть жуками, з наших коконів повиходять молоді бджілки. Узимку природа засинає, щоб навесні ожити, завирувати новим життям.

Маленька Бджілка витерла сльози й усміхнулася:

— То що, ми з Коником ще побачимося?

— Неодмінно! — запевнила Королева.

Мама Сергія була невисокою, тендітною та хворобливою. Він її дуже любив і завжди намагався допомагати. Хлопці глузували з нього, коли бачили, як він носить сумки з крамниці, розвішує білизну на балконі. Але Сергій не звертав на них уваги, тим більше що завжди міг постояти за себе. Він був схожий на батька — міцний, рослий. У свої тринадцять років він був вищий за багатьох старшокласників. Коли він ішов поруч із мамою, важко було повірити, що це мати й син.

Мама часто лежала в лікарні, бо в неї були хворі легені. Після чергової операції мамі дали інвалідність, і вона у свої тридцять п'ять років стала одержувати маленьку пенсію. У лікарні вона познайомилася з віруючою жінкою. А виписавшись, почала відвідувати церкву. Її завжди супроводжував Сергій. Хлопець навчився молитися й завжди у своїх молитвах просив Бога, щоб Він зцілив маму. Але мама танула на очах.

Біда не приходить одна. У цей час батько втратив роботу і ніяк не міг знайти нову. Маминої пенсії не вистачало навіть на їжу. А ще потрібні були ліки. Батько знаходив можливість трохи підробити, але це були копійки.

І він став пити. Сергій дивився на свого батька й не впізнавав його. Раніше він був завжди веселим, акуратним, а тепер став зовсім іншою людиною. Грубий та дратівливий,

він міг тижнями не виходити з дому. Він лежав на дивані, уп'явшись в екран телевізора. Але варто було йому вийти з дому в пошуках роботи, як він повертався п'яний, злий, шпурляв мамі залишки зароблених грошей і у своїх знегодах обвинувачував її. Він часто дорікав їй:

— Де ж твій Бог, Якому ти молишся? Чому Він не допоможе тобі? Чому Він не подбає про те, щоб у нас вистачало хліба, щоб у тебе були ліки або щоб ти одужала? Якщо Він такий могутній, чому Він не допоможе мені знайти роботу? Я ж не прошу, щоб Він сипав мені гроші з неба! Я тільки хочу працювати своїми руками!

Мама лагідно відповідала йому:

— Бог знає, що кому послати.

Сергію боляче було дивитися, як батько втрачає віру в життя, втрачає глузд, як котиться в прірву...

Якось, коли батько вкотре прийшов п'яний, мама спробувала допомогти йому роздягнутися. Батькові щось не сподобалось, і він грубо відштовхнув її. Мама втратила рівновагу і, падаючи, вдарилася головою об стіл. Сергій підскочив до батька, і, схопивши його за комір, сказав:

— Якщо ти ще раз піднімеш на маму руку чи образиш її брутальною поведінкою, ти не переступиш порога нашого дому!

Після цього батько поведився тихіше, але пити не перестав. Сергій дедалі рідше ходив із мамою в церкву. У нього теж було багато питань до Бога, на які він не знаходив відповідей.

Мама померла на Різдво.

Ховати її допомагала церква. Сергій з батьком стояли над могилою, яка повільно вкривалася білим шаром пухнастого снігу. Пастор Петро Іванович казав про небеса, про вічне життя, але для них ці слова не мали ніякого значення, адже смерть забрала маму і вони не знали, як жити далі.

Удома все нагадувало про неї: речі ще зберігали тепло її рук, на вікнах цвіли квіти, котрі вона з любов'ю вирощувала, у холодильнику стояло варення, зварене її лагідними руками. Сергій не міг бути вдома — він тинявся з хлопцями холодними вулицями міста, грівся в парадних. Додому приходив пізно, лягав у ліжку й плакав.

Одного разу він розгорнув мамину Біблію. Там лежала закладка, на звороті якої дрібним акуратним почерком було написано:

Я на тебе чекатиму, любий
В небесах, у Господній оселі.
Там немає страждання і люди
Там здорові, щасливі й веселі.

Знаю я, що ми будемо разом
І мені хвилюватись не треба.
Мій Господь обіцяв, що напевно
Приведе всю родину на небо.

Хочу вам, мої любі, сказати:
Я жива, а не в темній могилі!
Тож на зустріч нам треба чекати,
Ми зустрінемося, мої милі!

Ми зустрінемося, вірю і знаю,
Молитов моїх добра дорога
Приведе вас до світлого раю,
В Царство вічне до Господа Бога.

Сергій заплакав. Це був, напевно, останній мамин вірш. У цей час у квартиру ввалився п'яний батько. Сергій чув, як він гримів на кухні посудом. Хлопець мовчки підійшов до нього, поклав на стіл вірша й пішов спати.

О третій годині ночі Сергій прокинувся. Хтось термосив його за плече. Підхопившись, він побачив, що батько, тверезий та блідий, стоїть біля його ліжка.

— Сергію, якщо я помру цієї ночі, то потраплю в пекло? — запитав він.

— Напевно, — відповів хлопчик.

— Це остаточно?

— Не просто остаточно, а навіки, — відповів Сергій.

— І я ніколи не побачу її?

— Ніколи.

— Але послухай, що вона пише! Вона вірить у те, що ми будемо разом, що ми зустрінемося! Я теж цього хочу! Скажи мені, що я маю зробити для цього?

— Треба зізнатися Богові в усіх своїх гріхах і попросити пробачення, — відповів син.

— А ти вже зробив це? — запитав батько.

— Ні, — відповів Сергій, — я хотів, але потім вирішив, що не варто поспішати, треба все обміркувати. Мені здавалося, що в мене буде час зробити це. Якби я знав, що мами не стане! — голос у хлопчика затремтів. — Вона б так раділа...

Батько став на коліна біля ліжка:

— Ісусе! Я не знаю, якими словами треба молитися, але благаю, вибач мені, що я зовсім Тебе не знаю. Прости мені всі мої гріхи. Я не можу без Тебе, Господи, я гину! Якщо Ти не врятуєш мене, я потраплю в пекло і ніколи більше не побачу своєї дружини...

Сергій теж молився цієї ночі. Після молитви батько обійняв сина й подивився йому в очі. Батьків погляд був світлим, як колись.

— Синку, — сказав він, — наша мама жива! Ми обов'язково з нею побачимося!

Уранці Сергій вийшов на вулицю й не впізнав своє місто.

Він побачив те, чого не помічав увесь цей час через гіркоту втрати, — настала весна. Сніг зійшов, і земля вкрилася шовковистим зеленим килимом. На небі не було жодної хмарини — воно синіло від краю до краю. На деревах лопалися бруньки, не в змозі втримати в собі листя, що прокидалося. Нещодавно мертва природа пробудилася, ожила.

— Ось так колись воскрес Христос. Він устав із могили й вийшов у квітучий сад. Колись і я помру. Тільки я не боюся цього, тому що мій Бог воскресить мене, як воскресив Ісуса. І я зустрінуся з мамою. Обов'язково зустрінуся!

Маленька Бджілка вилізла з вулика:

— Ура! Весна прийшла! Вітаю вас, квіточки! Привіт, метелику! Як справи, сонечку?

Вона летіла над лугом, радіючи теплу й світлу. Вона підлетіла до берези, під якою восени прощалася з Коником.

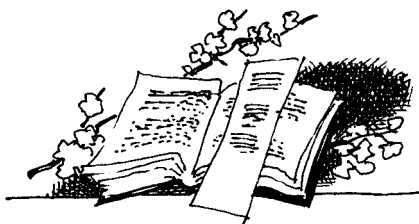
Пошелестівши опалим листям, вона нарешті знайшла його. Потягнула його за довгу худу ногу й сказала:

— Гей! Конику! Час прокидатися, уже весна прийшла.

Коник задригав ногами, заворушив вусами і, остаточно прокинувшись, радо вигукнув:

— Ой, привіт, маленька Бджілко. То що, ми живі?

— Ми живі! Ми не померли! Я вірила, що ми обов'язково зустрінемося!

Не мед

Зморена Бджілка сіла на гілочку квітучої вишні. День видався дуже спекотний. Повітря наче загусло. Подивившись на небо, Бджілка зробила висновок, що буде дощ. «Напевно, через те так парко, навіть дихати важко», — подумала вона, але роботу не припинила. Перелітаючи з квітки на квітку, Бджілка збирала нектар, щоб віднести його у вулик.

— Ото дурне створіння! — почула вона раптом рипучий голос. — Поруч, по стовбурі, мед тече просто струмком, а ти, нерозумна Бджілко, збираєш його з квіток малюсінькими крапельками.

Озирнувшись, Бджілка побачила Павука, що гойдався на гілочці, учепившись за тоненьку ниточку.

— Про який мед ви говорите? — чемно поцікавилася Бджілка.

— Про дуже гарний мед, найвищого ґатунку. Подивися, от він виступив на стовбурі вишні. Бачиш, який він прозорий, бурштиновий, аж світиться на сонечку.

— А ви впевнені, що це мед? — із недовірою запитала Бджілка.

— Аякже! Я щодня їм його на сніданок і вечерю. Скажу тобі, що він набагато смачніший за той, що ви, бджоли, збираєте з такими зусиллями в садку та полі. Раджу скуштувати. Якщо сподобається, можеш брати скільки захочеш. Мені не шкода!

Бджілка підлетіла ближче й почала розглядати бурштиновий згусток на стовбурі вишні.

— Дивно, — сказала вона. — Я не знала, що дерева виробляють мед. Чому мені у вулику ніхто про це не сказав?

Павук підібрався ближче до Бджілки:

— Справді дивно. Тебе змушують у поті чола добувати те, що можна взяти без усяких турбот.

— Узагалі, мене не змушують, просто це моя робота, — відповіла Бджілка.

— Так я тобі й повірив, — сказав Павук.

Бджілка здригнулася. Якась підозра ворухнулася в її серці. Вона вже десь чула такі слова.

Павук продовжував:

— Підійди ближче, не бійся. Цей мед гарний, смачний, солоденький, тягучий, липкий...

Бджілка підозріливо дивилася на Павука, котрий потирив лапки й смикав ними липку павутину. Він посміхався

і посмішка була неприємною, навіть страшною. Бджілка відсунулася від медового згустку.

— Ні, я збиратиму той мед, про який знаю. Думаю, тут якась помилка. Якби це було правдою, мені обов'язково розповіли б про це у вулику.

— Ну куди ти, дурненька? Спробуй хоч трохи! Може, ти будеш першою бджолою, яка принесе цей мед? Уявляєш, як тебе хвалитимуть! — Павук наблизився до Бджілки.

— Ні! — відступаючи, промовила вона. — Я краще запитаю в Королеви, що це за мед.

— Стій! Уперта комахо! Тобі від мене не втекти!

Бджілка з жахом побачила, як Павук спритно скрутив із павутини петлю і накинув їй на голову. Притягнувши до себе, він почав обмотувати павутину навколо тіла Бджілки.

— Рятуйте! Допоможіть! — закричала полонянка.

Але навколо нікого не було. Бджілка заплакала, вирішивши, що настав її кінець. Раптом сяйнула блискавка й пролунав гучний гуркіт грому. Павук, злякавшись, послабив павутину. Бджілка скористалася з цього, майнула вбік і розірвала свої пута. Відлітаючи, вона бачила, як Павук грозив їй услід кулаком.

Почався дощ, і Бджілка, змивши з себе залишки павутини, повернулася у вулик.

— Де ти була? Що сталося? — навперербій розпитували її бджоли.

— Ой, що я вам розповім! Я мало не загинула!

І Бджілка повідала про свою пригоду. Ніхто з бджіл не знав, що це за мед, у вулику навіть не чули про такий. Порадившись, бджоли вирішили запитати про це в Ко-

ролеви. Вислухавши уважно розповідь Бджілки, Королева сказала їй:

— Ти розповіла, що відчула небезпеку, то чому ж відразу не полетіла?

— Павук так переконливо розказував мені про той невідомий мені мед. І виглядав мед гарно — прозорий, золотавий... Він таки був схожий на справжній! Я хотіла роздивитись його ближче, — схлипнула Бджілка.

— І що зупинило тебе?

— Якось Муха запросила мене до себе. І при цьому мовила ті ж слова, що й Павук.

— Що це за слова? — поцікавилася Королева.

— Вона казала, що мене змушують важко працювати у вулику. Але я знаю, що це не так! Я люблю збирати мед. Адже я — бджола, тож як мені жити інакше?

— Любі мої! — звернулася Королева до всіх бджіл. — Справжній мед є тільки у вулику. Тільки бджолина родина виробляє його. Наша маленька Бджілка ледь не загинула, подумавши, що згусток клею на стовбурі дерева — то мед. Але то не мед, хоча він зовні дуже схожий на нього. То пастка для комах. Тому, хто потрапить у цю пастку, навряд чи пощастить вибратися. Павук хотів заманити туди маленьку Бджілку, щоб погубити. Як добре, що вона змогла виплутатися зі страшної липкої павутини й не потрапити в пастку зі смертельно небезпечним клеєм.

Женя поверталася зі школи додому. На серці в неї було легко й радісно: у портфелі три п'ятірки, а попереду два вихідних. У неділю вранці вона піде в церкву, увечері — на

молодіжну зустріч у християнському клубі. А завтра — весь день вільний. Можна довше поспати, більше почитати й поприбирати у своїй кімнаті. Раптом її мрії урвалися.

— Женю, привіт! Як я рада тебе бачити! Як справи? Ти додому? Я піду з тобою, адже нам по дорозі.

Це була Рита. Так швидко могла розмовляти тільки вона. Дівчата були знайомі давно, адже вони вчилися в одній школі. Рита іноді ходила разом із Женею в церкву. Їхні стосунки не можна було назвати дружбою — надто мінливою була натура в Рити. То вона займалася гімнастикою, то малюванням, то альпінізмом. Щоразу, зустрічаючи Женю, вона розповідала про нове захоплення. Але минало трохи часу, і Рита знаходила щось цікавіше. От і зараз, іще не перевівши подиху після стрімкого вітання, Рита із захватом почала розповідати подрузі про останні події свого життя:

— Ти собі не уявляєш, з якими людьми я познайомилася! Це щось неймовірне. У бібліотеці я випадково розговорилася з однією дівчинкою. Вона дала мені почитати дуже цікаву книжку про наближення нової ери. Учені підраховали, що це буде дуже скоро. У книжці наведено дані археологічних досліджень, статті відомих фізиків та астрономів. Людство стоїть на порозі дивовижних подій. Пам'ятаєш, ти мені казала, що в Біблії теж про це написано, що почнуться катаклізми в природі, світові катастрофи. Пам'ятаєш?

— Так, звісно, усі християни знають про це, — відповіла Женя. — Це ознаки останнього часу.

Рита взяла Женю під руку:

— Знаєш, я з цією дівчинкою згодом зустрілася, і вона запросила мене в гості до однієї людини. Це вчений, професор, який написав багато наукових статей. Щоправда, його не хочуть друкувати в наших журналах. Розумієш, людство ще не дозріло й не готове до пізнання правди.

— Про яку правду ти ведеш мову? — запитала Женья.

— Про те, що буде дуже скоро, — загадково мовила Рита.

— Цю правду відкрито всім, вона є в Біблії, — відповіла Женья.

— Так, я знаю, але є речі, сховані від людей до певного часу. Хіба не так?

— Узагалі, так. Бог не все відкрив людям у Своїму Слові. Є таємниці, які ніхто не може розгадати.

— Але ж ми маємо право користуватися своїм розумом!

— Звісно.

— Адже Бог не забороняє нам думати про майбутнє?

— Навпаки, Бог закликає нас про це думати. Кожен має задуматися про те, що на нього чекає.

— От і я про те ж саме! Мені дуже важко тобі це пояснити. Може, краще тобі самій усе почути й побачити на власні очі? Саме завтра буде чергова зустріч. Ходімо туди разом, — запропонувала Рита.

Женья знала, що в разі відмови Рита довго переконуватиме її і, зрештою, вона змушена буде поступитися. До того ж завтра субота. І Женья погодилася.

Вони зустрілися в призначений час і вирушили до знайомих Рити. Наблизившись до великого похмурого будинку, Женья відчула якесь занепокоєння: «Навіщо я погодилася прийти сюди? Мені все відомо про майбутнє.

Я знаю, що Бог вершить історію землі, яка наближається до свого завершення. Я знаю, що Господь приготував для тих, котрі люблять Його, чудове місто на небесах. Я знаю, що на тих, які не примирилися з Богом, чекає суд. Що мені ще треба знати?»

Рита подзвонила. Високий хлопець зі свічкою в руках відчинив двері. Дівчата опинилися у вузькому довгому коридорі. Піднявшись скрипучими сходами на другий поверх, вони ввійшли у велику кімнату. Попід стінами сиділи якісь люди. Рита пошепки привіталася з деякими з них. Дівчата сіли. Вікна було зачинено віконницями. У кімнаті, освітленій свічками, панував напівморок. Тіні на стінах хиталися, створюючи атмосферу таємничості.

Раптом запала тиша й до столу в центрі кімнати підійшов чоловік. Женья зрозуміла, що це і є той професор, про якого розповідала Рита. Він заговорив, і Женья відзначила подумки, що в нього дуже проникливий голос.

— Вітаю вас, друзі. Так, я називаю вас друзями, хоча й не знайомий з багатьма з вас. Але я знаю, що поєднаний з вами невидимими нитками. Ми з вами — єдине, нерозривне ціле. Я знаю, що тут немає чужинців, — Женья здригнулася від цих слів, хоча тон промовця був дуже доброзичливим.

— Тут зібралися ті, котрі хочуть пізнати своє серце, хочуть зазирнути в завтра, увійти в майбутнє новою людиною. Хто з нас не вдивлявся в зоряне небо й не мріяв опинитися там, серед далеких, загадкових зірок? Хто з нас не мріяв досягти Всесвіту й пізнати таємниці буття? Хто з нас не хотів знайти крила й переноситися за бажанням в інші світи? Скажу вам, що це можливо для багатьох із

нас! Це стало реальністю для посвячених. І це може стати реальністю для тебе, мій друже!

Женя почала соватися на стільці:

— Рито, мені все це не дуже подобається. Я не хочу перелітати в якісь «інші світи». Це дурниці. Ходімо звідси.

— Зачекай, це тільки початок. Далі буде цікавіше. — Відмахнулася від неї Рита.

Промовець продовжував:

— Ми всі знаємо, що наближається нова ера. На землі буде мир і добробут, природа відновиться й пишно розквітне. Припиниться ворожнеча між людьми. Людство переживатиме новий етап еволюції. Людина досягне досконалості, стане всемогутнім володарем природи. Але не всі розуміють це й не всі хочуть уступити в нову еру, еру Водолія, оновленими людьми. Їх буде вигнано з нашого суспільства. Нас тепер мало, — проникливо говорив оратор, — і ми мусимо згуртуватися. Ми мусимо мати єдність у своїх діях і бажаннях. Для цього ми зібралися тут разом.

У цей час хлопець, що відчиняв дівчатам двері, увімкнув тиху ритмічну музику.

— Дивіться на цей кристал, — професор указав на різьблену скляну кулю, що стояла на столі. Відблиски вогню вигравали на сотнях граней. — Погляньте на ці грані, придивіться, і ви побачите картини майбутнього. Світло цього кристала зцілює. Воно таке приємне для очей і дає знання. Дивіться уважно, і ваші очі розплющатся, і станете ви немов боги...

Ці слова пролунали для Жені, як грім серед ясного неба. «Я вже чула ці слова! — промайнуло в голові. — Треба звідси тікати!»

Вона рвучко піднялася. Рита схопила подругу за руку:

— Куди ти? Зачекай, невже тобі це нецікаво?

— Рито! Ходімо звідси! Це дуже небезпечне місце.

— Послухай, невже тобі не хочеться дізнатись про майбутнє?

— Майбутнє цих людей — пекло! Твій професор повторює слова змія, які той нашіптував Адамові та Єві в раю, коли переконував їх з'їсти заборонений плід! Згадай, ми з тобою читали про це в Біблії. Майбутнє може знати тільки Бог. У цій скляній кулі — омана й небезпека. Ходімо звідси!

Рита пручалася, але Женья побачила в її очах сумнів.

— Подивись на цих людей! — сказала Женья.

У світлі свічок їхні обличчя здавалися блідими масками. Декотрі, уп'явшись бездумними очима в кулю, розгойдувалися в такт музики, що ставала дедалі голоснішою. Жінка, яка сиділа поруч із Ритою, щось бурмотіла й відмахувалась від чогось невидимого.

Женья побачила, що Рита теж злякалася. Не без зусиль діставшись до виходу, дівчата збігли по сходах. Двері було замкнено важким залізним засувом. Женья спробувала його відчинити, але він не піддавався.

— Куди ви? — раптом пролунав голос, і вони побачили хлопця, що зустрівач їх. — Не йдіть, іще рано.

Нарешті засув піддався, і дівчата кулею вискочили з помешкання. Хоча небезпека минула, вони бігли ще два квартали. Зупинившись, сіли на лавку.

— Ти зрозуміла, що це було? — запитала Женья подругу.

— Не зовсім, але щось дуже погане, — відповіла Рита. — Із цими людьми, на мій погляд, відбувалося щось страшне. Я ніколи не бачила таких порожніх очей. Аж моторошно!

— Вони перебували під гіпнотичним впливом. Це жахливий стан, коли волю людини підкорено й свідомість вимкнено. Диявол користується цим і панує над свідомістю людей. Це дуже небезпечно.

— Як добре, що ти витягла мене звідти, — подякувала Рита подрузі.

Дівчата ще трохи поговорили й розійшлися по домівках. Кілька днів вони бачилися тільки мимохідь у школі. Але Женя встигла помітити, що Рита виглядає трохи дивно — бліде обличчя, темні кола під очима. І от якось на перерві Рита підійшла до Жені й сказала, що їм треба поговорити. Дівчата домовились піти додому разом. Женя почекала Риту в коридорі, і вони вийшли зі школи.

— Що сталося? — запитала Женя. — Ти занедужала?

— Не знаю, зі мною щось відбувається, — розгублено відповіла Рита. — Розумієш, я майже не сплю вночі. А якщо мені вдається заснути, то бачу жахливі сни. Я так стомилася...

— А тобі не здається, що це якось пов'язано з відвідуванням того жахливого місця?

Рита здригнулася:

— Я теж так думаю. Розумієш, крім цих снів... У мене дедалі частіше почали виникати погані думки. Мені здається, що Бог не вибачить мені того, що я робила. Розумієш, розповіді професора про нову еру здавалися мені більш захопливими й цікавими порівняно з тим, що написано в Біблії. Розумієш, те Золоте місто, що на небі, воно таке далеке. А тут — усе реальне і відбувається швидко. Просто переродився — і все.

— Тільки є велика різниця — у небесному Золотому місті царює Христос, а в тому, куди кличуть такі професори — диявол. Ти це розумієш? — запитала Женя.

— Тепер розумію, — відповіла Рита. — Але мені здається, що я більше ніколи не побачу Христа!

Рита розридалася. Женя спробувала втішити подругу, але та ніяк не могла заспокоїтися. Женя зрозуміла, що їй одній не впоратися.

Неподалік жив пастор церкви, у яку ходила Женя.

— Нам треба зайти до Петра Івановича, — сказала вона Риті.

Незважаючи на протести подружки, Женя рішуче натиснула на кнопку дверного дзвінка.

Петро Іванович уважно вислухав розповідь Жені, бо Рита весь час плакала.

— Ось що я вам скажу, дівчата, — почав він. — Бог у Біблії відкрив Своїм дітям усе, що їм необхідно знати про спасіння, про праведне життя й майбутнє. Він попередив про небезпеку, а також про небезпечні місця, куди не слід ходити віруючим.

— Але буває дуже важко визначити, небезпечне це місце чи ні.

— Так, і знаєте чому? Ворог намагається заманити туди дітей Божих, намагається замаскуватися. Наприклад, у вашому випадку він намагався прикрити свою неправду високою метою. Його заклик — набувати знання. Він хотів привабити вас ідеєю світлого майбутнього, нових можливостей, миру на землі. Це добре, що ви розпізнали його неправду відразу. І допомогло вам знання істини, знання

Слова Божого. Ви правильно зробили, що втекли звідти. Там, де чути голос сатани, не місце віруючим.

— Петре Івановичу, а чому тепер із Ритою відбувається таке? Адже вона більше не ходить туди. Звідки в неї цей страх, безсоння, жахи?

— Ворогу шкода втрачати тих, кого він намагався заманити у свою павутину. Він хоче залякати її, переконати, що начебто Бог сердитий на неї і що Ісус ніколи не пробачить їй цієї провини. Ворог хоче повернути Риту до себе.

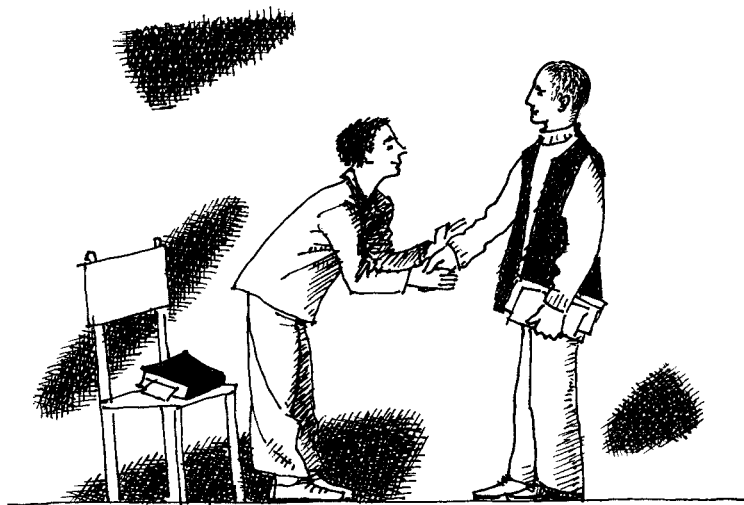
— Але я не хочу до нього! Я хочу бути з Ісусом! — знову заплакала Рита. — Я молилася, просила в Бога пробачення, але мені здається, що Він не чує мене! Що мені робити?

— Це добре, що ви прийшли до мене. Бувають випадки, коли не достатньо молитися самому, необхідна підтримка пастора. Помолімося разом.

Коли дівчата вийшли з будинку Петра Івановича, на землю лягали сутінки. Накрапав весняний дощик. Сади, оповиті серпанком весняних квітів, п'яно духмяніли. Рита підставила обличчя краплям дощу й сказала:

— Дякую Тобі, Ісусе! Я знаю, що буду з Тобою на небі. І ніхто не вихопить мене з Твоєї руки!

Поза богомола

Маленька Бджілка завжди мимоволі сповільнювала лет, коли минала Богомола, що сидів на високому стеблі кінського щавлю. Їй здавалося, що навіть шелестіння її легких крилець недоречно, що воно може порушити незвичайний стан Богомола. Дивлячись на його худу, аскетичну фігуру, Бджілка здавалася собі метушливою, дурною та легковажною. Поза Богомола була завжди величною, а сам він здавався сповненим високих прагнень.

Зітхнувши, Бджілка летіла далі у справах, думаючи про те, як мало часу вона присвячує спогляданню, думкам про щось високе. Так, вона радіє світу, в якому живе, вона любить свій вулик, любить збирати мед. Але ось так гарно

скласти лапки й спрямувати свій погляд у небо, у неї не виходить.

«Варто поспостерігати за Богомолем, потренуватися, може, і в мене так вийде», — думала Бджілка.

Якось, закінчивши роботу трохи раніше, Бджілка підлетіла ближче до того місця, де зазвичай бачила Богомола. Намагаючись не шарудіти, затамувавши подих, вона дивилася, як благоговійно та статечно він сидить, спрямувавши погляд удалечінь.

Бджілка спробувала прийняти таку ж позу. «Яка я товста й незграбна! Лапки в мене криві, а хоботок узагалі якийсь кирпатий! Так, тепер слід подумати про щось піднесене... — вирішила Бджілка і пчихнула. — Так, важке заняття — споглядання...»

Юрка привела у церкву його тітка. Мама весь свій час присвячувала новонародженій доньці, так що вихованням хлопця зайнялася її сестра. Щоп'ятниці увечері вона забирала племінника до себе, а в неділю проводжала додому. Хлопчик дуже полюбив час, котрий вони проводили вдвох, тим більше що тітка Ганна була дуже схожою на маму.

Юркові в церкві подобалося все: пісні, які він швидко вивчив, заняття в недільній школі, проповіді пастора Петра Івановича. Він і раніше намагався читати Біблію, але тільки тепер став краще розуміти прочитане. Він був потайливим і сором'язливим і тому нікому не сказав, що одного разу вночі помолився молитвою покаяння. Він знав, що Ісус прийняв його, простив усі гріхи й подарував йому вічне життя. Навіть тітка Ганна не знала про це. Юрко со-

ромився молитися вголос, на уроках у недільній школі рідко відповідав на питання. Йому здавалося, що над ним будуть сміятися, якщо довідаються, як він плакав, коли кааявся. Хлопець любив молитися на самоті, розповідаючи Ісусові про свої проблеми, радості й тривоги. Він зберігав у своєму серці цю таємницю та ховав її від усіх.

Але згодом і тітка Ганна, і мама, і навіть батько помітили, що Юрко змінився. Він став стриманішим, стараннішим у навчанні, частіше пропонував мамі свою допомогу.

— Ганнусю, що ти зробила з нашим сином? — якось запитала мама сестру. — Він на себе не схожий. Навіть став краще вчитися.

— Гадаю, що це не я, а Хтось інший, — загадково подивившись на Юрка, відповіла тітка Ганна.

— Ніхто нічого зі мною не робив, — буркнув Юрко. — Чого це ви думаєте, що я змінився? Я такий, як і був.

Нарочито grimнувши дверима, Юрко вийшов із кімнати.

— Ганнусю, я так мало приділяю йому уваги, — вибачливим тоном промовила мама. — Увесь час піклуюся про маленьку. Ти ж знаєш, вона хворіє. А в Юрка перехідний вік. Мені б із ним більше спілкуватися, але часу немає. Добре, що ти ним опікуєшся. Я бачу, що це пішло йому на користь. Як тобі це вдалося?

— Ти ж знаєш, що ми ходимо в церкву.

— Так, Юрко розповідав мені. Він тепер і вдома читає Біблію. Узагалі, я трохи здивована. У його віці хлопці м'яча ганяють, на дискотеку ходять. А він сидить удома. Знаєш, Ганно, це непокоїть мене.

— Не турбуйся, твій син у надійних руках. У церкві його поганого не навчать. Невже ти вважаєш, що на дискотеці безпечніше, ніж у церкві?

— Та ні, Ганно, — зніяковіла мама. — Просто я боюся, що це захоплення Богом займає занадто велике місце в його житті. Я вважаю, що все має бути в міру.

— Сестричко моя люба, це не захоплення, це — віра. Дитина може мати справжню віру. Не стримуй його та не обмежуй. Запевняю, твій син не зверне на хибний шлях. Віриш мені?

— Вірю, ти мене ніколи не обманювала, — відповіла мама. — Ось підросе маленька, піду і я з вами в церкву. Послухаю, чого ви там мого сина навчаєте.

Минула зима. До кінця весни Юрко прочитав усю Біблію й знову перечитував Новий Заповіт. Його дивувало, що він щоразу знаходив у Священному Писанні щось нове для себе. Читаючи Євангеліє, він задрив учням Христа. Він хотів бути таким гарячим, як Петро, стійким, як Павло, люблячим, як Іван. Юрко бачив у собі багато недоліків, і це тривожило його. «Отже, будьте наслідувачами Богові, як улюблені діти», — прочитав він у Посланні до ефесян. Хлопчик хотів бути схожим на Христа, але це не завжди в нього виходило.

Юркові здавалося, що він недостатньо старанний. Дивлячись на інших, він думав, що вони кращі за нього. Наприклад, Кирило — такий послідовний, наполегливий, акуратний. Він дуже уважний на уроках, завжди виконує всі доручення, нічого не забуває. Або Галя — це зразок чесності та непідкупності. Але справжнім зразком, просто

еталоном, був для Юрка син пастора Сашко. Він і співав у хорі, і проводив молодіжні зустрічі, і взагалі завжди в усьому був першим. Юркові подобалася його стриманість, привітність. Він намагався перейняти Сашкову манеру говорити, усміхатися. Краєм ока він завжди в церкві спостерігав за ним.

Одного разу в церкві виступав проповідник з іншого міста. Його проповідь була жвавою, цікавою. Він розповідав про всеозброєння Боже — про силу молитви, віру, владу Слова Божого. Юрко, захоплено слухаючи, подивився на Сашка. Той, схилившись над Біблією, щось записував. «От молодець Сашко, занотовує, щоб не забути. А я навіть ручки не взяв», — сумно подумав Юрко.

Зібрання закінчилося, і проповідника оточили люди. Усі дякували йому, запрошували ще раз прийти в церкву. Серед них був і Сашко. Він довго тряс руку проповідникові й сказав:

— Дивна річ, але ця проповідь саме для нашої молоді. Ви так багато відкрили мені. Я обов'язково проведу в молодіжній групі дискусію на цю тему.

Коли усі вийшли із залу, Юрко побачив, що Сашкова Біблія так і лишилася лежати на стільці. Він узяв її, радіючи можливості поспілкуватись із Сашком. Машинально розгорнувши книгу, він погортав сторінки. Раптом на підлогу випав аркуш, складений удвоє. «Напевно, це його нотатки», — подумав Юрко і не в змозі побороти цікавість, розгорнув його.

Якби цієї миті впала стеля, Юрко відреагував би спокійніше. Але те, що постало перед його очима, було просто неможливе!

Це були не нотатки, не конспект проповіді. Хлопець побачив малюнок, точніше, карикатуру із зображенням людини, віддалено схожої на пастора, котрий щойно стояв за церковною кафедрою. На голові карикатурної людини був шолом, схожий на блазнівський ковпак, на ногах — чоботи зі шпорами, у руках — меч і щит, утиканий стрілами. Картину доповнювало безліч чортів із луками. У голові людини теж стирчали стріли.

У Юрка земля пішла з-під ніг. «Так ось які записи під час проповіді робив цей “зразок духовності”!»

Юрко наздогнав Сашка й простягнув йому Біблію.

— Дякую, друже, — поплескавши Юрка по плечу, радо промовив Сашко. — Як я міг залишити Біблію? Адже без неї я й кроку ступити не можу. Знаєш, я навіть не можу заснути без Слова Божого.

— Це теж твоє, — простягнув Юрко малюнок.

— Що? А, це... Викинь, це жарт.

— Жарт? Може, я й повірив би тобі, якби не чув, як ти дякував проповідникові й казав, що конспектував його проповідь, — тихо сказав Юрко й рушив геть.

— Стій! Яка різниця, що я малював! Я просто нашкрябав, що спало на думку! — зупинив його Сашко.

— Ти вважаєш неважливим те, що тобі на думку спадає? — запитав Юрко.

— Авжеж! Важливо те, що я роблю. На молодіжних зборах я розповім про всеозброєння Боже, адже сто разів чув проповіді на цю тему. А якщо ти такий святий, чесний і розумний, чому ти весь час сидиш мовчки? Нічого не робиш у церкві, у хорі не співаєш, до молитовної групи не приєд-

нуєшся. На тебе подивишся, то навіть не скажеш, що ти віруючий. Я можу свою віру довести своїми справами, а ти чим доведеш?

— Гріш ціна твоїм справам, якщо у твоєму серці бруд і брехня. Знаєш, Сашку, я зробив велику помилку. Я хотів бути схожим на тебе. Але є на світі Єдиний, на Кого треба дивитися. Це Христос, — відповів Юрко й пішов геть.

Йому не хотілося йти додому, і він вибрав довгу дорогу — через парк, що біля річки. День видався сонячним і теплим. На деревах тихо тріпотіло листя, осяяні сонцем галявини вабили до себе, запрошуючи відпочити. Юрко розтягнувся на траві, вдихаючи неповторні пахощі весни. Мирно гули бджоли, пурхали метелики, неподалік виводила свою весняну пісню вільшанка.

Раптом погляд хлопчика впав на високе стебло кінського щавлю. На його верхівці сидів богомол. Хлопчик відразу впізнав цю комаху по характерній позі. Богомол сидів, склавши лапки, наче в молитві.

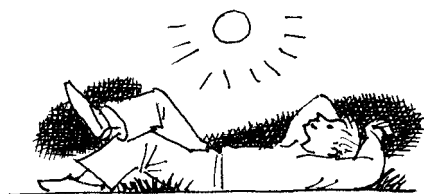
— Так, друже, якщо не знати, що ти — хижак, можна подумати, що сидиш і міркуєш про щось піднесене. Завдяки тобі я зрозумів, що можна прикритися будь-якою личиною або манерою поведінки, але всередині залишатися тим, хто ти є насправді. А Бог дивиться не на зовнішність, а на серце.

Маленька Бджілка майже десять хвилин сиділа в побожній позі, краєм ока спостерігаючи за Богомолем. Вона дуже втомилася, крильця нервово здригалися, і весь час хотілося чхати. А Богомол усе сидів, смиренно склавши пе-

редні лапки. І раптом сталося щось страшне! Повз Богомола пролітала маленька комашка. Блискавичним рухом Богомол схопив нещасну і... зжер! Усе відбулося так швидко й жахливо, що Бджілка не встигла отямитися.

Богомол, покінчивши з обідом, знову сів на своє місце, натхненно спрямувавши очі вдалечінь.

— Гей, маленька Бджілко! Тікай звідси, поки цей хижак тебе не з'їв! Ти не дивися, що він так пристойно виглядає. Це лише поза, — сказав Юрко й трусонув голівку квітки, на якій сиділа Бджілка.

Про всяк випадок

Бабуся завжди вчила Марійку бути завбачливою. Навесні й восени в портфелі дівчинки лежала парасолька на випадок дощу, у кишені була носова хустинка на випадок нежиті, на одязі було вишито літери ОМ — Онищенко Марія — на випадок крадіжки, або якщо вона його загубить. Бабуся дуже піклувалася про здоров'я своїх домашніх, тому на сніданок усі їли вівсянку, на ніч пили кефір і про всяк випадок вживали вітамін С. Крім того, бабуся знала тисячі прикмет і корисних порад. Вона навчила всіх остерігатися, якщо дорогу перейшла чорна кішка або жінка з порожнім відром. Усі знали, що не можна повертатися, навіть якщо забув удома щось важливе. Треба посидіти «на доріжку»,

якщо вирушаєш у далеку подорож. Бабуся застерігала: якщо розсиплеш сіль, то не минути сварки, якщо розіб'єш дзеркало, не буде кохання тощо. Уся родина корилася, тому що бабуся була дуже наполегливою та владною.

Марійка прислухалася до бабусі. Мало того, до бабусиних прикмет і корисних порад вона додала дещо своє. Вона читала гороскопи, носила ланцюжок зі своїм знаком зодіаку та браслет із намистинкою бірюзи — про всяк випадок.

Якось Марійчина подружка Тетянка Максименко запросила її на заняття недільної школи. Марійка була дуже уважною, слухаючи про Ісуса Христа. Їй стало страшно, коли вона дізналася, що чекає на грішників, котрі не покаються у своїх гріхах. Вона не хотіла вічної розлуки з Христом, і, коли почула, що з Богом можна примиритися, першою встала й вийшла наперед.

Їй було легко й радісно від упевненості, що на неї чекає прекрасне майбутнє на небесах із Христом. Тетянка раділа за свою подружку й запропонувала разом читати Біблію. Марійка погодилася, оскільки багато що для неї було новим і незрозумілим, а Тетянка вже другий рік ходила в церкву й могла допомогти Марійці.

Дівчата щосередини збиралися разом, читали розділ із Біблії, розмірковували над ним, молилися. Марійка гаряче молилася за Тетянку, яка хворіла на астму у важкій формі. Під час нападів цієї страшної хвороби людина задихається. Якщо вчасно не допомогти, хворий може вмерти. У Тетянки завжди із собою був інгалятор — невеличкий пристрій, що полегшував дихання під час нападу. Марійка кілька разів

бачила, як Тетянка користується ним. Щоразу вона дуже лякалася, побачивши, як її подруга починає дихати зі страшним хрипом. У такому випадку допомагав інгалятор — дівчинці ставало легше, і вона, ніяковіючи, промовляла:

— Слава Богу, минулося...

Марійка раділа, помічаючи у своєму житті зміни. Вона стала по-іншому ставитися до чужих слабкостей, більше за уважувала свої недоліки. Вона щиро визнавала їх перед Ісусом і відчувала Його допомогу щодня.

Раніше Марійка любила похвалитися чимось, тепер вона стала скромнішою. Бабуся завжди піклувалася про те, щоб у портфелі в онучки був бутерброд, яблуко й печиво.

— Ти свій сніданок сама їж, я не для інших стараюся, — учила бабуся, тому Марійка неохоче ділилася з однокласниками своїми бутербродами. Дехто вважав її скнарою.

А тепер Марійка помітила, що їй подобається пригощати друзів бутербродами. І ще вона помітила, що не залишається голодною, бо її почали частіше пригощати.

На одному із занять у недільній школі розповідали про те, яку небезпеку приховують у собі гороскопи, гадання, чаклунство. За всіма цими заняттями стоїть сатана, який хоче мати владу над людьми. Ті, що вірять гороскопам та ворожкам, не довіряють Богові. Вони довіряють своє майбутнє сатані й підпадають під його вплив.

Марійка дуже злякалася, адже вона читала гороскопи й вірила в бабусині прикмети. Повернувшись додому, вона викинула всі журнали з гороскопами та пророкуваннями. Вона хотіла викинути й ланцюжок зі своїм знаком зодіаку,

але стало шкода: ланцюжок срібний, їй мама на день народження подарувала. І браслета з намистинкою було шкода: намистинка така гарна, маленька. Ну яке зло від неї?

Одного разу вони з Тетянкою засиділися допізна за Біблією. Довго читали, міркували. Тетянка лише о восьмій вечора схаменулася, що вже час іти. Квапливо зібравшись, вона кулею вилетіла з помешкання Марійки й побігла додому. Марійка, перед тим як лягти спати, побачила, що Тетянка в поспіху забула коробочку з інгалятором. Вона зателефонувала Тетянці, але подружка заспокоїла її, сказавши, що вдома в неї є ліки, котрі допоможуть, якщо раптом уночі їй зробиться зле. Дівчата домовилися, що завтра Марійка принесе апарат у школу.

Однак Марійка згадала про інгалятор тільки біля своєї школи. Вона б устигла збігати додому й принести його, але...

«Я не можу повернутися. Це погана прикмета, а сьогодні річна контрольна з алгебри! Якщо я повернуся, то обов'язково напишу контрольну на трійку! — гарячково думала Марійка. — Що ж робити? А раптом у Тетянки буде напад? Проте вчора вона запевняла мене, що з нею все гаразд. Може, і зараз пронесе?»

Марійка помолилася, благаючи Ісуса, щоб Він подбав про Тетянку.

Маленька Бджілка була дуже цікавою. Вона любила досліджувати нові місця й показувати туди дорогу іншим бджолам. Їй подобалося літати садом і насолоджуватися нектаром різних квітів. Якщо на її шляху траплялася нез-

найома комаха, вона поспішала познайомитися з нею й подружитися. І не тільки з комахами. Вона була знайома з Коровою, що паслася на лузі, неподалік від вулика, дружила з товстим рудим Котом, що часто сидів на паркані й спостерігав за курчатами.

А якось вона побачила у дворі будинку, де жив кіт, дивну симпатичну істоту. Вона була товстою, кошлатою, каплоухою й дуже неспокійною. Весь час дзявкаючи, вона бігала двором, ганяючи курей і навіть задаваку півня.

— Хто це? — запитала Бджілка Кота, що ховався від нового мешканця на яблуні.

— Цуцєня, — промимрив Кіт.

— Яке кумедне! — вигукнула Бджілка.

— Кумедне? Подивлюся, як ти сміятимешся, коли потрапиш йому в зуби! Будь обережною з ним.

— Ну що ти! Воно таке добре, пустотливе, — заперечила Бджілка.

— Добре, тільки розуму в нього поки що обмаль. Ось так, граючись, клацне зубами — і кінець тобі, маленька Бджілко. Моя справа попередити, а ти хочеш слухай, не хочеш — не треба, — сказав Кіт і, позіхнувши, улігся між гілок, звівши лапи.

Бджілка недовірливо подивилася на Кота й знову почала спостерігати за Цуцєням. Воно бігало подвір'ям, ганяючи м'ячика. Бджілка розсміялася, дивлячись, як воно нападає на м'яча й тицяє в нього мокрим носом. Підлетівши ближче, Бджілка заклично задзижчала. Цуцєня помітило її й кинулося за нею. Спочатку Бджілці це сподобалося, вона спритно ухилялася від нього. Але одно-

го разу зуби Цуценьяти клацнули дуже близько від неї. Бджіліці стало не по собі. Злякавшись не на жарг, вона кинулася навтьоки. Проте Цуценья наздоганяло її! Налякана Бджілка полетіла мерщій уперед і заплуталася в червоній шовковій хустині, яка сушилася на мотузці з білизною. Цуценья підстрибнуло, схопило зубами хустину й повисло на ній, дригаючи лапами. Бджілка із жахом побачила, що блискуча шовкова ниточка обплутала її лапку. Вона опинилася в пастці. Бджілка кинулася вбік, на її щастя нитка висмикнулася й Бджілка вирвалася на волю. Цієї миті хустина, під вагою Цуценьяти, обірвалася. Цуценья впало, і хустина вкрила його зверху. Воно завертіло головою, підхопилося й побігло вперед, не розбираючи дороги. Тікаючи, Бджілка почула глухий звук і жалібне скавчання — то Цуценья вдарилося об паркан.

Прилетівши у вулик, Бджілка розповіла про свою пригоду іншим бджолам.

— Пощастило тобі, що Цуценья заплуталося в хустці. Вважай, що ця хустка тебе врятувала.

Бджілка показала червону ниточку на лапці:

— Ось, у мене залишилася пам'ять про це. Носитиму цю ниточку завжди. Якщо вона мені одного разу принесла щастя, то й у майбутньому допоможе.

Тепер Бджілка знімала ниточку тільки вночі, а вранці знову пов'язувала її на лапку.

Вона помітила, що ниточка їй допомагає! Бджілку й раніше вважали дуже старанною та працьовитою. А тепер її хвалили особливо часто. За останні кілька днів Бджілка відшукала найкоротший шлях до поля гречки й зовсім непо-

далік знайшла струмок, звідки можна було брати воду для охолодження вулика. Її всі хвалили, бо завдяки цьому бджоли почали приносити більше меду.

— Знаєте маленьку Бджілку із червоною ниточкою на лапці? — казали бджоли одна одній. — Вона така розумниця. Навіть Королева хвалила її.

Тільки подружка була незадоволена Бджілкою:

— Зніми цю нитку зі своєї лапки! — умовляла вона. — Невже ти справді вважаєш, що вона приносить тобі щастя? Ти й без неї знайшла б і нову дорогу, і струмочок. Я тебе знаю, ти просто за своєю природою така допитлива.

— Може, ця ниточка не допомагає мені, але ж і не заважає.

— Поки що не заважає, але всяке буває, — сказала подружка.

Так воно й вийшло. Маленька Бджілка відразу згадала слова своєї подружки, коли одного разу їй на шляху зустрівся Гедзь. Вона знала про те, що ця кровожерлива комаха дуже небезпечна. Гедзь нападає і на людей, і на тварин, і на комах. Він поводить як безжалісний хижак. Бджілка побачила його здалеку й кинулася тікати. Почувши позаду зісне глухе дзигчання, вона зрозуміла, що Гедзь переслідує її. Бджілка спустилася нижче до самої трави. Вона, петляючи, намагалася позбутися переслідування хижака. Але раптом зачепилася своєю гарною червоною ниточкою за стебло й безпорадно повисла на ній. Застереження подружки відразу ж сплило в її пам'яті.

— Допоможіть, рятуйте! — закричала маленька Бджілка.

Гедзь був не просто кровожерливим убивцею. Він був іще й підступним мучителем. Видаючи глузливе дзиччання, він кілька разів облетів нещасну жертву. Негідна комаха то підлітала ближче, бо була готова уп'ястися своїм хоботком у тільце жертви, то відлітала на відстань, радіючи стражданню Бджілки.

— Рятуйте! — востаннє крикнула Бджілка й замружилася.

Вона не бачила, як зненацька до Гедзя підлетіла її подружка й вжалила його.

Контрольну Марійка написала добре, розв'язала всі задачі та приклади. На перерві вона підійшла до Тетянки й вибачилася, що забула вдома інгалятор. Вона з тривогою помітила, що Тетянка після контрольної трохи збуджена й на її щоках з'явився нездоровий рум'янець.

На уроці літератури Тетянку викликали до дошки. Вона виразно декламувала вірш і раптом закашлялася. Марійка побачила, як очі її подружки розширилися від страху — в неї почався напад. Тетянка сіла на підлогу й почала задихатися. Учителька послала по медсестру, усі зашепотілися, забігали. Марійка, не одягаючись, вибігла на вулицю. Не звертаючи уваги на здивованих перехожих, дівчинка, як на крилах, летіла по інгалятор. Вона повернулася дуже швидко, але Тетянку вже відвезла швидка допомога.

Марійка стояла, смикаючи в руках коробочку з апаратом. Її серце готове було вискочити від швидкого бігу й розпачу.

«Тетянка може вмерти! І все це через мене! Я повірила дурній прикметі й не захотіла повернутися по інгалятор. А зараз моя подруга в лікарні! Це я винна!»

Марійка прийшла додому в сльозах. Тато був уже вдома. Довідавшись про все, він подзвонив у лікарню. Йому відповіли, що Тетянка Максименко в реанімації, її стан дуже важкий. Уже викликали батьків. Марійка, ридаючи, попросила тата поїхати разом із нею в лікарню.

Дорога здавалася Марійці нестерпно довгою, автобус їхав дуже повільно. Притулившись чолом до прохолодного скла, Марійка дивилася на вулиці рідного міста. Вона згадувала, як вони з Тетянкою любили сидіти під квітучими каштанами на центральному проспекті, як разом з однокласниками ходили в кафе ласувати морозивом, як бігали в бібліотеку по книжки. Марійка з жахом думала, що Тетянка може ніколи більше не побачити цю прекрасну квітучу весну. Їй здавалося, що світ, як скляна куля, завис на тоненькій ниточці. Порух — і ниточка розірветься. І Тетянки більше ніколи не буде поруч. Марійка зірвала з шиї ланцюжка, а з руки — браслета.

— Ісусе! — благала вона. — Пробач, що через мою віру в прикмети зараз страждає моя найкраща подруга. Мені здавалося, що це дрібниці, але це страшний гріх — довіряти не Тобі, а цим диявольським амулетам. Знак зодіаку — то не дрібниця, і маленька намистинка — то не дрібниця, тому що Ти помирав і через них. А тепер Тетянка помирає через дурну прикмету. Я прошу Тебе, Господи, збережи їй життя! Ти — Бог, Ти найдужчий, наймогутніший. Ти даєш життя. Благаю Тебе, зціли Тетянку!

Марійка молилася вголос. Батько чув слова доньки, і сльози блищали на його очах. Він подумки мовив: «Ісусе, я в цьому нічого не розумію, але якщо Ти чуєш цю молитву, прийди на допомогу!»

Вони відшукали реанімаційне відділення, біля дверей якого стояли батьки Тетянки. Марійка зі сльозами віддала мамі інгалятор. Мама взяла його, обійняла Марійку втішаючи. Нарешті вийшов лікар.

— Ви батьки Тетянки Максименко? — запитав він. — Іще п'ятнадцять хвилин тому в мене не було втішних новин. Та от сталося чудо! Коли здавалося, що ми втрачаємо дівчинку, вона раптом почала самостійно дихати, тиск нормалізувався, і напад відступив. Зараз її життю нічого не загрожує, і вона спить.

— Це Ісус! — закричала Марійка. — Я знаю, це Ісус урятував її! Я молилася, і Він почув мене!

Лікар уважно подивився дівчинці в очі й тихо мовив:

— Мені важко заперечити, бо я бачив, як на моїх очах твоя подружка повернулася до життя. Це сталося тієї миті, коли я зрозумів, що безсилий перед смертю. І тут утрутився Той, Хто сильніший за смерть.

Коли маленька Бджілка розплющила очі, вона побачила, що на землі лежить мертвий Гедзь, а поруч із ним — її подружка.

Бджола може вжалити ворога один-єдиний раз у житті. Потім вона гине.

Маленька Бджілка довго сиділа біля бездиханного тіла своєї подружки.

— Ти вмерла через мене, через цю ниточку... Вона принесла мені не щастя, а горе. Ти так любила мене, що віддала за мене своє життя. Як пізно я це зрозуміла!

— Тату! Розумієш, Ісус помер і за твої гріхи! — збуджено говорила Марійка батькові, коли вони поверталися додому. — Ти можеш примиритися з Ним.

— Я думаю, мені вже це запізно робити, — заперечив батько.

— Ну що ти! Це ніколи не пізно. Але й відкладати не можна. Ти ж розумієш, що життя може перерватися зненацька.

— Гаразд, прийдемо додому, і ти мені усе розтлумачиш, — сказав тато та обійняв Марійку.

Новий вулик

Андрій ледве не плакав від прикрощів: через три дні їхати в табір, а Тимко вивихнув ногу. Лікар сказав, що про поїздку навіть і мріяти не варто. Вони так раділи, що проведуть разом десять днів у лісі, у християнському таборі! Андрію дуже пощастило з путівками. Він лише тричі був на заняттях у недільній школі, але йому, так само як іншим учням, запропонували поїхати разом з усіма. Та ще й дали путівку для друга! І ось тепер його найкращий друг лежить на ліжку обличчям до стіни, щоб ніхто не бачив його сліз, а Андрію треба знайти йому заміну. В Андрія було багато приятелів, тож потрібно було швидко вирішувати, хто ж поїде замість Тимка.

Андрій ішов додому, ледве пересуваючи ноги. Ніхто з хлопців не міг замінити йому Тимка. Раптом біля молочного кіоску Андрій побачив Миколу Муху. Хлопець стояв, рахуючи дрібні гроші. Андрій різко повернувся, щоб обійти Муху стороною, але раптом у його голові виникла шалена ідея. Він підійшов до Миколи.

— Привіт, — першим привітався він.

— Здоров, — відповів Муха й поклав у сумку пакет молока.

— У мене до тебе справа, відійдімо вбік, — запропонував Андрій.

— У тебе — до мене? — здивовано запитав Микола.

— Розумієш, є путівка в табір, зайва. Тимко мав їхати, та ногу підвернув. Не хочеш поїхати замість нього?

— А скільки коштує? — поцікавився Микола.

— Це безкоштовна путівка в християнський табір. Виїзд у неділю, на десять днів. Це недалеко, у лісі, біля річки. Там цікаво буде. Я знаю багатьох, котрі поїдуть туди. І з нашої школи є: Кирило, Люда, Оксана, Юрко, Оля Сидоренко.

— Християнський? Там, мабуть, примушуватимуть молитися?

— Молитися — ні. Але попрацювати іноді доведеться. Допомогати черговим, носити воду, мити посуд, — пояснив Андрій, помітивши, що Муха зацікавився.

— Ну, допомагати я можу...

— Бачу, молочко додому носиш, — зауважив Андрій.

— Ну-ну, ти не дуже! Не твоя справа, що я ношу, — розлютився Микола.

Андрій відступив:

— Та я нічого такого не мав на увазі. Я теж у крамницю ходжу, коли треба. То що, їдеш чи ні? Мені сьогодні треба повернути путівку або запропонувати заміну Тимкові.

— Гаразд, давай твою путівку. Мені все одно влітку вдома стирчати доведеться. З'їжджу хоч у ваш табір.

Коли маленька Бджілка думала про майбутні події, її серце починало прискорено битися. Ось уже кілька тижнів частина бджіл готувалася до перельоту в новий вулик. Стара Королева познайомила бджіл із молодію Королевою й сказала:

— Любі мої, наша родина дуже зросла. Ви добре попрацювали, назбирали багато меду. Завдяки цьому в нашому вулику завжди було багато малят. Вони вирости, і нам стало затісно в нашому старому вулику. Настав час розлучитися з багатьма з вас. У нас з'явилася нова Королева, яка залишиться тут, у старому вулику. А я відведу в новий вулик тих, котрі захочуть летіти зі мною. Ви маєте право вибору: або залишатися тут, із новою Королевою, або летіти зі мною в новий вулик.

— А який він — новий вулик? Схожий на наш?

— Так, — відповіла нова Королева, — він прекрасний.

Бджоли у відповідь загули:

— Та хіба може бути щось краще за наш вулик?

— Як цікаво!

— А чим ти доведеш, що той вулик гарний?

— Ви просто маєте повірити мені, — відповіла Королева.

Маленька Бджілка подивилася в очі Королеві й зрозуміла, що вірить їй і піде за нею хоч на край світу. Тепер що-

вечора, стомлена роботою, вона лежала у своїй чарунці й мріяла про Новий Вулик. Вона вірила Королеві, що там буде добре. Вона бачила його у своїх мріях осяйним, золотим і прекрасним. І щодня, засинаючи, думала про те, що незабаром вона його побачить...

У таборі справді було добре. Дерев'яні будиночки стояли серед соснового лісу. Уздовж стежинки, що вела до річки, росли суніці. Діти під наглядом вожатих готували собі їжу. Воду носили із джерела. Чергування на кухні виявилось цікавим заняттям, тому що за смачний обід можна було одержати приз. Дівчата прикрасили свої кімнати паперовими серветками та букетами квітів, ну а від хлопців вимагалось акуратно застелити ліжка.

Проте найголовніше — кожна хвилина була заповнена чимось цікавим: ігри, біблійні заняття, вікторини, змагання, пісні коло багаття. Усього за два дні діти встигли здружитися й пізнати одне одного краще, ніж за роки спільного навчання в школі. З'ясувалося, що Кирило не лише чудовий ботанік, він краще за всіх уміє вести дискусії. Оля Сидоренко — велика фантазерка: може миттєво скласти сценарій на будь-яку тему й відразу втілити його в життя. А от Микола Муха здивував усіх своїм умінням чистити картоплю. З-під його ножа шкірка просто струменіє тоненькою стрічкою. Та й готує він краще за багатьох дівчат. Андрій дізнався, що Микола живе з бабусею. Його батько сидить у в'язниці, а мати просто кинула його, поїхавши в інше місто. Відтепер Андрій почав по-іншому ставитися до Мухи. Він зрозумів, чому в Миколи такі непрості стосун-

ки з іншими дітьми. На біблійних заняттях він завжди поводився зухвало, ставив провокаційні питання. Добре, що вожаті мали терпіння та мудрість і не проганяли його. Андрій кілька разів бачив, як Микола куриє у лісі. Андрій намагався поговорити з ним про це, але у відповідь почув таке, що вирішив краще не звертати уваги на ганебну поведінку хлопця. Іноді Андрій шкодував, що запросив у табір Миколу. «Це було безглузде рішення. Краще б я повернув путівку, і вони знайшли когось іншого. Нічого путнього із цього Миколи не буде. Його не зможе змінити навіть Христос», — думав він.

Андрій прийняв у своє серце Христа. Увесь світ став іншим для нього. Йому дуже захотілося, щоб і Микола пізнав цю радість, коли твої гріхи прощено, коли ти знаєш, що тебе любить Сам Бог! Андрій думав, що Микола, як ніхто інший, потребує люблячого Небесного Батька. Андрій молився за нього, але дуже сумнівався, що непокірливий, норовливий і досить зіпсутий Микола може упокоритися перед Богом.

Якось увечері, коли вони сиділи біля багаття, Віталій, вожатий, заспівав нову пісню:

Ти ще не плакав, друже, про Христа?
Ти біль від ран Його не відчував?
І за гріхи свої біля хреста
Ти прощення у Нього не благав?
До безодні лиш крок один,
Ти схились перед Ним.
Свій тягар ти Йому віддай,
Хрест візьми і рушай.

Він не важкий, той хрест, бо поруч йде
Ісус Христос і буде завжди йти.
До осяйних вершин Він доведе,
І подарує вічність назавжди!

Віталій співав цю пісню, усі слухали, затамувавши подих. Обличчя хлопців і дівчат були серйозними. Андрій раптом подумав, які близькі вони йому всі! Сміхотлива Оля Сидоренко, розважливий Кирило, нерозлучні подружки Олена та Галя, розумниця Женя, невгамовна Рита — усі такі різні, не схожі одне на одного. І ось зараз, тут, коло багаття, вони разом. І єднає їх усіх Ісус. На серці в Андрія стало надзвичайно тепло.

Це було коло щирих друзів, тільки Мухи не було видно. Андрій озирнувся й побачив, що Микола стоїть за його спиною.

— Миколо, сідай, я посунуся, — запропонував Андрій.

Муха круто повернувся й відійшов від багаття:

— Не треба, я не хочу, — різко відповів він. — І так дим очі їсть!

Андрій завмер на місці. Йому здалося, що на очах у Миколи блищать сльози.

Маленька Бджілка прокинулася з відчуттям радісного хвилювання: «Сьогодні я відлітаю!» Попрощавшись із тими, хто вирішив залишитися, Бджілка вилетіла з вулика. Бджоли збуджено кружляли навколо Королеви. Облетівши востаннє старий вулик, Королева сіла на гілку дерева. Бджоли підлітали й міцно хапалися за неї. Через деякий час ціле гроно бджіл звисало з гілки. Утворився справжній бджолиний рій. Маленька Бджілка підлетіла до цього рух-

ливого важкого грона й схопилася лапками за якусь бджолу. Відразу до неї причепилася інша, за нею ще...

Останнє біблійне заняття проводив Віталій. Він розповідав про Тимофія, учня й друга апостола Павла. Вони прочитали 12-й вірш із 6-го розділу Першого послання до Тимофія:

«Змагайся добрим подвигом віри. Ухопися за вічне життя, до якого й покликаний ти і визнав був добре визнання перед свідками багатьма».

— Як ви вважаєте, що таке добрий подвиг віри? — запитав Віталій.

— Мені здається, що подвиг — це щось велике, значне. Наприклад, можна стати місіонером і поїхати кудись в Африку проповідувати, — відповіла Рита.

Кирило заперечив:

— Я думаю інакше. Їхати в Африку — це, безперечно, заманливо та благородно. Ми уявляємо собі подвиг, як щось незвичайне. Проте апостол Павло використовував це слово трохи в іншому значенні. Змагатися добрим подвигом віри — значить діяти вірою для добра, жити за вірою, робити добро.

Віталій підтримав Кирила:

— Так, і робимо це не заради похвали чи нагороди, а просто тому, що ми покликані Богом для нового життя. І це важливо для тих, котрі поруч із нами. У цьому вірші їх названо свідками. Ми їм показуємо нашу віру в дії та сповідуємо добре сповідання: ми проголошуємо світові, у що віримо, на чому стоїмо.

Кирило ляснув у долоні й запропонував:

— У мене є ідея для дуже цікавої гри. Зараз поясню. Ви всі знаєте, що я люблю біологію. Я багато спостерігав за тва-

ринами, комахами. Вивчав життя бджіл. Бджолина родина дуже цікаво організована. Бджоли працюють: збирають мед, будують стільники, виховують нащадків. Є у вулику королева. Є трутні, яких врешті-решт викидають із вулика. Настає певний час, і бджолиній родині треба розділитися. У вулику з'являється нова королева, з якою одна частина бджіл залишається в старому вулику. Друга частина відлітає зі старою королевою в новий вулик. Вони чіпляються за королеву й одна за одну та дуже міцно тримаються.

— Це схоже на те, коли Христос забере Своїх на небо, — зазначила Рита.

— Так, саме це я мав на увазі. Спробуймо показати це в грі. Віталію дуже сподобалася ця ідея:

— Дуже добре! Тільки кожен, хто захоче летіти до нового вулика, має сказати «добре сповідання». Ось у мене Біблія. Це Слово Боже, а Слово — це Ісус. Я тримаюся за Нього. І ось моє добре сповідання: «Ісус — Бог, Який прийшов у плоті на землю!»

Кирило схопився за Віталія й сказав:

— Ісус помер за мої гріхи на Голгофі — ось моє визнання!

Наступним був Сашко:

— Христос — Бог, і Він живе в моєму серці!

Олена й Галя підбігли разом:

— Ісус Христос створює Свою Церкву, і ми — частина її!

— Ісус — Бог, Котрий чує молитви! — сказав Андрій та обернувся.

Микола стояв осторонь і спостерігав, як хлопці й дівчата підбігали до «рою», проголошували своє сповідання й

ставали частиною єдиного цілого. Нарешті нікого не залишилося поруч із ним.

«Господи! — благав у своєму серці Андрій, — я знаю, що муха не може стати бджолою, але Тобі підвладне все. Ти можеш із грішника, що гине, створити нову людину. Прошу Тебе, допоможи Миколі відкрити серце для Тебе!»

Здавалося, час зупинився. Діти стояли щільною групою, обхопивши одне одного руками. Усі мовчки дивилися на Миколу. Він повернувся до них спиною й ступив два кроки, щоб іти геть. Андрій відчув напруження рук, що трималися за нього.

Раптом Микола різко повернувся й хрипким, зривистим голосом сказав:

— Христосе! Я гину, порятуй мене!

І тут сталося те, що не може статися з бджолиним роєм. Усі побігли назустріч Миколі. Десятки рук схопили його, обняли, закрутили. Микола ховав обличчя, але сльози були не тільки в його очах. Він раптом відчув, що його люблять, він потрібний, він не один!

Бджолиний рій піднявся в небо. Тисячі крилець тріпотіли, як єдине ціле, тисячі маленьких сердець билися, як одне. Рій летів до Нового Вулика — свого чудового Золотого міста.

Зміст

Передмова	3
Чий вулик кращий?	5
Змагання	17
Справжні сльози	27
Як Олекса був тінейджером	39
Послання рикаючого лева	49
Заколот трутнів	59
Ми побачимося!	71
Не мед	81
Поза богомола	95
Про всяк випадок	105
Новий вулик	117

Олена Мікула Чий вулик кращий?

Переклад з російської

Директор *П. Давидюк*

Голова вид. «Світло на Сході» *В. Бенцель*

Редактор *В. Новомирова*

Коректор *І. Нікольська*

Верстка *Р. Салий*

Ілюстрації *О. Михайлова-Родина*

РО «Українське місіонерське товариство „Світло на Сході“»,
вул. Хорольська, 30, 02090, м. Київ, Україна.
Ідентифікаційний код: 14300272.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої
продукції серія ДК № 6016. Дата видачі 15.02.2018 р.

Вид. № 02.409. Підписано до друку 11.03.2022 р.

Папір Lux Cream – 80г/м.кв. Формат 84x108/32.

Гарнітура: Courier, LazurskiC, SonetSerif.

Друк офсетний. Умов. друк. арк. 10,08.

Наклад 10 000 прим. Замовлення № 09093700.

Надруковано за підтримки типографії CPI books GmbH,
Eberhard-Finckh-Straße 61, 89075 Ulm, Germany.

ISBN 978-3944694-12-7

<https://liolib.org>